

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Dopady vstupu ČR do EU na agrární sektor

Bc. Petra Brzáková

Diplomová práce

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomie
Akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Petra BRZÁKOVÁ**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**
Název tématu: **Dopady vstupu ČR do EU na agrární sektor**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Úvod
Výchozí podmínky zemědělství v ČR
Aktuální podoba Společné zemědělské politiky EU
Dopady a možné perspektivy vstupu ČR do EU na zemědělství
Závěr
Literatura
Přílohy

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy: cca 50
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

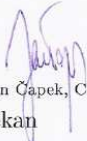
Seznam odborné literatury:

- Lukáš, Zd., Poschl, J.: Možnosti a bariéry rozvoje zemědělství v zemích střední a východní Evropy v rámci EU-25. Praha 2004, vydalo Mze ČR u příležitosti vstupu ČR do EU.
- Tuček, P., Metodická příprava sledování a vyhodnocování agrárního zahraničního obchodu ČR po vstupu do EU. VÚZE Praha, 2004.
- Tuček, P., Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2004. Studie VÚZE č. 83, Praha, 2006.
- Štiková, O., Sekalová, H., Mrháková I.: Vývoj spotřeby potravin a analýza základních faktorů, které ji ovlivňují. Studie VÚZE č. 73, Praha, 2004.
- Agriculture in the European Union – Statistical and economic information 2003. European Commission, Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003.
- European Commission: Organic Farming in the European Union – Facts and Figures, Brussels, 2005.
- Czech Agriculture after Accession to the EU „Year after“. Studie VÚZE č. 81, Praha, 2005.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Jan Šolta, CSc.**
Ústav ekonomie

Datum zadání diplomové práce: **24. října 2007**

Termín odevzdání diplomové práce: **26. května 2008**

prof. Ing. Jan Čapek, CSc.
děkan

L.S.

prof. RNDr. Bohuslav Sekerka, CSc.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 15. listopadu 2007

SOUHRN

Práce hodnotí současný stav českého zemědělství, dále se zabývá vlivem Společné zemědělské politiky EU na agrární sektor a podrobněji popisuje podobu agrárního zahraničního obchodu ČR. Pozornost je také věnována faktorům ovlivňujícím mezinárodní agrární trh a jejich vlivu na budoucí vývoj zemědělství nejen v ČR, ale také v ekonomicky významných světových oblastech.

KLÍČOVÁ SLOVA

agrární zahraniční obchod, Evropská unie, mezinárodní agrární trh, společná zemědělská politika, zemědělství ČR

TITLE

The falls entrance of the Czech republic to the European union on agrarian sector

ABSTRACT

This work evaluates state - of - the - art Czech agriculture, further deal with owing to common agricultural policy EU (CAP) on agrarian sector and in more detail describes form agrarian external trade of the Czech republic. Attention is also devoted to factors influencing international agrarian market and their influence over future development agriculture not only in the Czech republic, but also in economically significant world's regions.

KEYWORDS

agrarian foreign trade, European Union, international agrarian market, Common Agricultural Policy (CAP), agriculture of the Czech republic

Obsah

Obsah	5
0 Úvod.....	7
1 Výchozí podmínky zemědělství v ČR.....	8
1.1 Pozice zemědělství v rámci národního hospodářství v ČR.....	8
1.1.1 Podnikatelský důchod, produkce a zadluženost.....	10
1.1.2 Podnikatelské struktury v zemědělství.....	11
1.1.3 Produkce zemědělských výrobků.....	12
1.1.4 Ceny vstupů do zemědělství a inflace.....	13
1.1.5 Agrární zahraniční obchod.....	15
1.1.6 Vývoj počtu pracovníků a mezd v zemědělství	16
1.2 Finanční podpory do zemědělství	18
1.2.1 Institucionální zabezpečení	21
1.2.1 Ministerstvo zemědělství (Mze).....	21
1.2.2 Státní zemědělský intervenční fond (SZIF)	22
1.3 Předpokládaná reforma českého zemědělství	27
1.3.1 Health Check	28
2 Současná podoba Společné zemědělské politiky	29
2.1 Principy Společné zemědělské politiky	29
2.2 Obecná charakteristika SZP	30
2.2.1 Reformy SZP.....	30
2.2.2 Financování SZP	32
2.3 Pohled ČR na SZP.....	35
2.4 Současné problémy SZP	36
3 Očekávané dopady SZP na české zemědělství.....	39
3.1 Obecné vymezení Agrárního zahraničního obchodu (AZO)	39
3.2 Základní ukazatele AZO za období 2004-2006	40
3.2.1 Agrární vývozy.....	42
3.2.2 Agrární dovozy.....	42
3.2.3 Salda v agrárním obchodě.....	43
3.3 Kvantifikace struktury bilančního schodku AZO	45
3.4 Faktory ovlivňující zemědělský trh.....	47

3.4.1 Míra ochrany před zahraniční konkurencí	47
3.4.2 Netarifní překážky obchodu	48
3.4.3 Pozice nadnárodních obchodních společností.....	48
3.5 Aktuální predikce vývoje mezinárodního agrárního trhu	49
4 Faktory ovlivňující mezinárodní agrární trh	51
4.1 Klimatické změny a změny životního prostředí.....	52
4.2 Růst světové populace.....	53
4.3 Změny spotřebitelských zvyklostí.....	55
4.4 Relativní a absolutní úbytek disponibilní zemědělské půdy	56
4.5 Úbytek disponibilních zdrojů sladké vody.....	57
4.6 Dynamický rozvoj nejlidnatějších zemí světa.....	58
4.7 Vzrůstající dynamika urbanizace	59
4.8 Cenový vzestup energetických a jiných surovin.....	60
4.9 Růst požadavků na alternativní energetické suroviny produkované na půdě	60
4.10 Úbytek tzv. „přirozených zdrojů“	61
4.11 Měnové výkyvy.....	62
4.12 Vzrůstající disharmonie mezinárodních vztahů.....	62
5 Očekávané změny na mezinárodním agrárním trhu a možnosti adaptace AZO ČR..	63
5.1 Odhad možných důsledků konverze mezinárodního agrárního trhu pro AZO ČR ..	66
Závěr	68
Použitá literatura:	70
Seznam grafů.....	74
Seznam tabulek	74
Použité zkratky.....	75
Seznam příloh:	76
Přílohy:	77

0 Úvod

Po vstupu České republiky do Evropské unie je zemědělství velmi diskutovanou částí národního hospodářství. Vlivem působení společné zemědělské politiky zaznamenal agrární sektor řadu změn. Snahou ČR je soustředit se na podporu udržitelnosti integračního procesu. Některé aspekty Společné zemědělské politiky EU, jako jsou např. vysoké finanční náklady na podporu evropských zemědělců, nadprodukce, protekcionismus, zabezpečení kvalitních potravin, ekologicky přijatelná výroba, péče o krajinu a zemědělskou půdu, otázka zaměstnanosti v zemědělské výrobě, rozvoj venkovského prostoru procházejí v současné době poměrně výraznými změnami, a to nejen v ČR, ale také i v ostatních členských státech EU.

Společná zemědělská politika prošla od doby svého vzniku až do současnosti celou řadou různých reforem. Rychlost těchto změn způsobuje ztrátu přehlednosti orientovat se v celkovém kontextu vývoje. Mnoho reforem zapříčinil globální vývoj, resp. tlak světové obchodní organizace.

Tato práce hodnotí současný stav českého zemědělství, ovlivněný právě vstupem ČR do EU, dále popisuje nejen možnosti Společné zemědělské politiky, ale i velmi diskutované s ní související problémy. Závěr je věnován nejrozsáhlejší kapitole, týkající se působení zemědělské politiky na český agrární sektor. Nejvíce jsem se zaměřila na agrární zahraniční obchod a na faktory, které ho ovlivňují. Zmínila jsem takové faktory, jež mají jak pozitivní, tak i negativní vliv na zemědělství a to nejen v rámci EU, ale především v rámci ekonomicky významných světových celků, jedná se např. o klimatické změny, o úbytek tzv. přirozených zdrojů či růst světové populace.

1 Výchozí podmínky zemědělství v ČR

1. 1 Pozice zemědělství v rámci národního hospodářství v ČR

Stejně jako v předchozích letech pokračoval vývoj národního hospodářství v roce 2006 vysokým meziročním přírůstkem HDP o 6, 1 %. Dosažený růst byl tak v ČR o 3,2 procentního bodu (p. b.) vyšší než v průměru za EU 25 a v porovnání s eurozónou (EU-12) bylo tempo hospodářského růstu v ČR vyšší o 3,5 p. b (tab.1).

Tabulka 1: Vybrané charakteristiky vývoje národního hospodářství ČR za roky 2005 a 2006

Ukazatel	MJ	2005	2006 ¹⁾
Hrubý domácí produkt (HDP) - běžné ceny (b. c.)	mld. Kč	2 970,30	3 204,10
	meziroční index	106,80	107,90
Hrubý domácí produkt - stálé ceny (s. c.) roku 2000	meziroční index	106,10	106,10
Úroveň HDP na obyvatele ²⁾	EU 25 = 100	73,60	76,10
	EU 12 = 100	68,00	71,90
Průměrná měsíční mzda ³⁾	Kč	19 030,00	20 211,00
	meziroční index	105,50	106,20
Průměrná míra inflace	%	1,90	2,50
Průměrné úrokové sazby z úvěrů nefinančním podnikům ⁴⁾	%	4,20	4,11
Obchodní bilance	mld. Kč	38,60	44,40
Běžný účet platební bilance	mld. Kč	-77,10	-133,30
Saldo státního rozpočtu	mld. Kč	-56,30	-97,60
Deficit sektoru vládních institucí ⁵⁾	% HDP	3,53	2,95
Dluh sektoru vládních institucí ⁵⁾	% HDP	30,42	30,37
Obecná míra nezaměstnanosti (průměr) ⁶⁾	%	7,90	7,10
Devizový kurz nominální (průměr) Kč/EUR	Kč	29,784	28,343
Kč/USD	Kč	23,947	22,609

Pramen: ČSÚ; ČNB; MF; MPSV; Eurostat

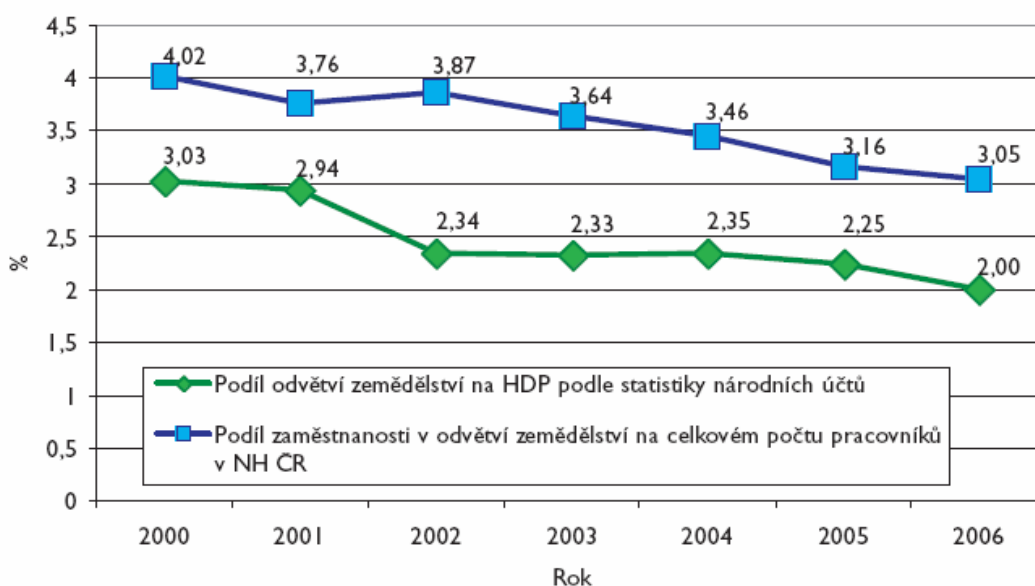
Poznámky:

- 1) Tabulka obsahuje údaje zveřejněné do 13. 4. 2007.
- 2) Přepočten pomocí parity kupní síly; založeno na výsledcích srovnávacího projektu a odhadech OECD.
- 3) Zahrnuje pouze subjekty podnikatelské sféry s 20 a více zaměstnanci a všechny organizace nepodnikatelské sféry.
- 4) Úrokové sazby ze stavu korunových úvěrů – nové obchody.
- 5) Vládní deficit a vládní dluh podle Maastrichtu.
- 6) Podíl počtu nezaměstnaných na celkové pracovní síle (zaměstnaní spolu s nezaměstnanými), kde číselník i jmenovatel jsou ukazatele konstruované podle mezinárodních definic a doporučení Eurostatu a mezinárodní organizace práce (ILO)

Podle statistiky národních účtů činil v roce 2006 podíl odvětví zemědělství na celkové hrubé přidané hodnotě (HPH) v základních běžných cenách (b. c.) 2,0 %, což představuje meziroční snížení o 0,25 p. b. Pokles podílu byl ovlivněn především

výrazným meziročním zvýšením HPH v národním hospodářství, který činil v základních b. c. 233,8 mld. Kč při současném snížení HPH vytvořené v odvětví zemědělství. Pokles HPH v odvětví zemědělství byl způsoben poklesem objemu jeho produkce vyjádřené ve stálých základních cenách (s. c.) roku 2000 (podle odhadu Souhrnného zemědělského účtu - SZÚ Českého statistického úřadu - ČSÚ o 4,6 %) v důsledku méně příznivého průběhu počasí. Negativní vliv poklesu objemu produkce byl eliminován 2,2% meziročním zvýšením cen zemědělských výrobců (CZV). Na poklesu tvorby HPH v zemědělství zapůsobilo meziroční zvýšení mezispotřeby o 1,1 %. Tento nárůst byl důsledkem meziročního zvýšení cen vstupů do odvětví zemědělství o 1,6 %. Uvedený podíl odvětví zemědělství (včetně nezemědělských činností zemědělských podniků, myslivosti a souvisejících činností) na hrubém domácím produktu (2,00 %) a na celkovém počtu pracovníků (3,05 %) se již přibližuje nízkým úrovním těchto ukazatelů v nejvyspělejších zemích EU-15 (graf 1).¹

Graf 1: Pozice zemědělství v rámci národního hospodářství ČR

Pramen: ČSÚ

Poznámky:

V případě podílu odvětví zemědělství podle statistiky národních účtů je výpočet proveden z hrubé přidané hodnoty (HPH) v běžných cenách;

Odvětví zemědělství = včetně nezemědělských činností zemědělských podniků, myslivosti a souvisejících činností;

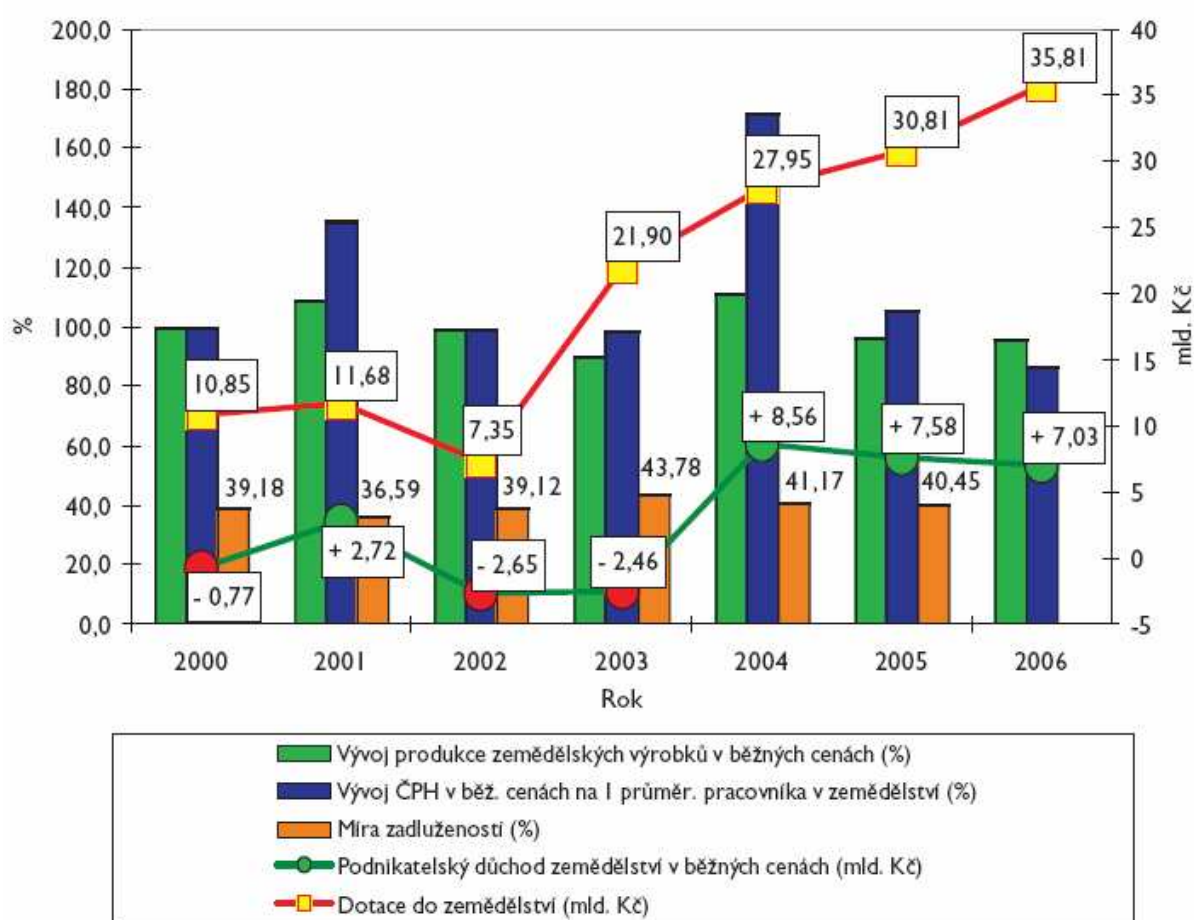
HDP = hrubý domácí produkt

¹ Ministerstvo zemědělství: Souhrnná zpráva 2006 - Zemědělství

1.1.1 Podnikatelský důchod, produkce a zadluženost

Rok 2006 ukázal, že vstup ČR do EU přinesl zemědělství ČR významné zvýšení příjmů a stabilizaci podnikatelského důchodu. Meziroční pokles podnikatelského důchodu je na jedné straně důsledkem mírného poklesu objemu zemědělské produkce a na druhé straně důsledkem růstu cen vstupů do zemědělství. Příznivě na podnikatelský důchod působil mírný meziroční růst cen zemědělských výrobců a růst objemu podpor, které meziročně vzrostly o 16,2 %.¹

Graf 2: Zemědělství – podnikatelský důchod, produkce, produktivita, dotace a zadluženost

Pramen: SZÚ ČSÚ; Výběrové šetření FADN CZ

Poznámky:

_ U ukazatelů Vývoj produkce zemědělských výrobků a Vývoj ČPH na 1 průměrného pracovníka v zemědělství je v jednotlivých letech použit index rok 2000 = 100. Údaje jsou převzaty ze SZÚ ČSÚ v běžných cenách příslušných let.

¹ Foltýn, I., Predikce agrárního sektoru do roku 2010, Výzkumná studie, VÚZE, Praha, 2006, č. 84

Podle odhadu výsledků SZÚ za rok 2006 a jejich porovnáním s výsledky za roky 2003 až 2005 lze odvětví zemědělství charakterizovat jako relativně stabilizované. Finální ukazatel odvětví – podnikatelský důchod (PD) – byl za rok 2006 odhadnut ve výši 7,03 mld. Kč. V porovnání s rokem 2005, kdy se jednalo o zemědělsky průměrný rok, došlo k nevýznamnému poklesu přibližně o 0,6 mld. Kč (7,3 %) (graf 2), zatímco vzhledem k roku 2004, v tomto případě se jedná o zemědělsky nadprůměrný rok, činil pokles o 1,5 mld. Kč (téměř 18 %) ¹. Ve srovnání s rokem 2003, jež byl zemědělsky podprůměrným rokem, kdy ČR ještě nebyla členským státem EU, činí v roce 2006 nárůst podnikatelského důchodu 9,5 mld. Kč. Ke zmíněné stabilitě odvětví zemědělství přispěla zejména dotační politika v rámci Společné zemědělské politiky Evropské unie-SZP EU.

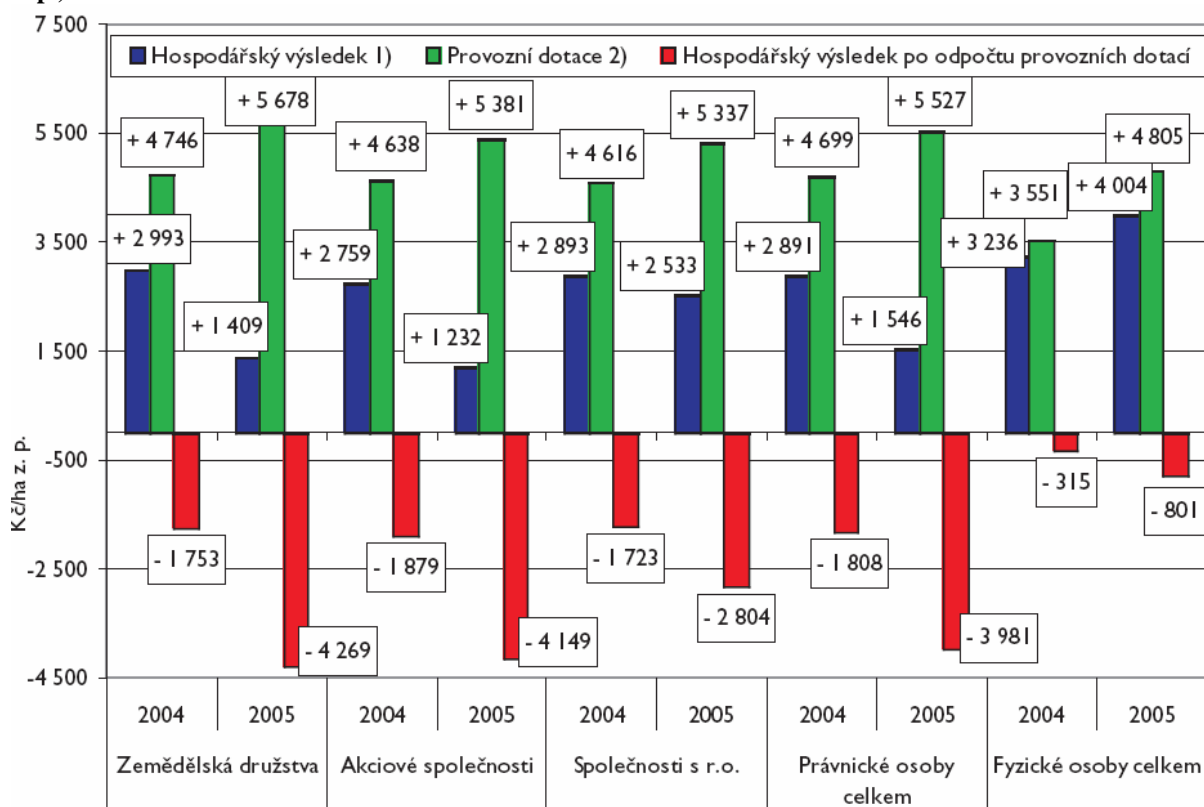
1.1.2 Podnikatelské struktury v zemědělství

Výsledky průzkumů za rok 2005 ukázaly, že všechny podnikatelské formy zemědělských podniků dosáhly za rok 2005, v přepočtu na 1 ha zemědělské půdy, kladný hospodářský výsledek, který však byl ve srovnání s rokem 2004 u právnických osob významně nižší. U fyzických osob došlo naopak meziročně k mírnému růstu hospodářského výsledku (graf 3) ². Rozhodujícím faktorem tohoto vývoje byl meziroční nárůst celkového objemu provozních dotací, návazně na uplatnění Společné zemědělské politiky EU.

¹ Štolbová, M., Ekonomické výsledky zemědělských podniků a návrhy na diferenciaci sazeb, VÚZE, Praha, 2008

² Ministerstvo zemědělství: Souhrnná zpráva 2006 - Zemědělství

Graf 3: Definitivní hospodářské výsledky podle podnikatelských forem za roky 2004 a 2005 (Kč/ha z. p.)

Pramen: Výběrové šetření FADN CZ

Poznámka: 1) Hospodářské výsledky představují zisk nebo ztrátu před zdaněním, vč. provozních dotací.

2) Provozní dotace = jsou zahrnuty všechny vyplacené podpory vztažené k danému roku.

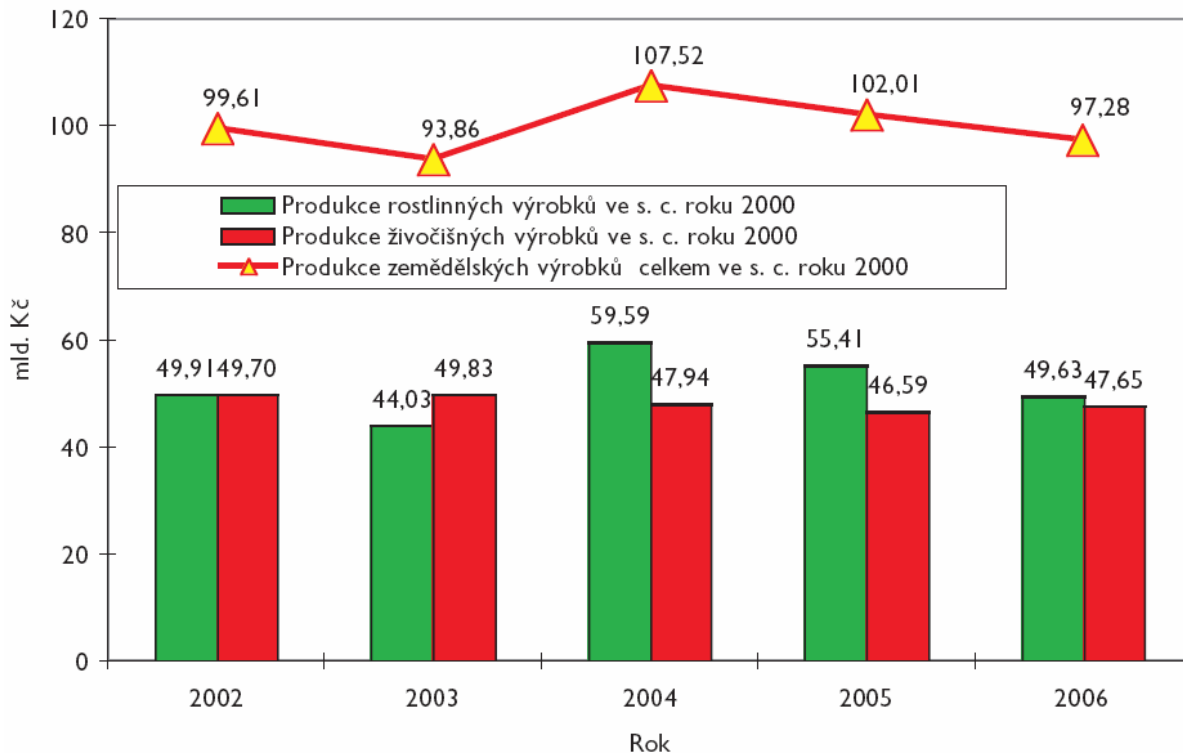
1.1.3 Produkce zemědělských výrobků

Produkce zemědělských výrobků za rok 2006, ve stálých základních cenách roku 2000 činila 97,28 mld. Kč (meziroční pokles o 4,64 %), z toho rostlinná produkce 49,63 mld. Kč (meziroční pokles o 10,43 %) a živočišná produkce 47,65 mld. Kč (meziroční nárůst o 2,28 %) (graf 4). Rostlinná produkce ve stálých základních cenách roku 2000 se v roce 2006 podílela na produkci zemědělských výrobků 51,02 %, přičemž nejvýznamnější zastoupení na rostlinné produkci měly obiloviny (40,24 %) a technické plodiny (24,88 %)¹. Živočišná produkce byla na produkci zemědělských výrobků ve stálých základních cenách roku 2000 zastoupena 48,98 %, nejvýznamnější podíl na

¹ Foltýn, I., Zedníčková, I.: Matematické modelování agrární politiky ČR v období před a po vstupu do EU. *Ekonomika poľnohospodárstva*, IV., 2004, č. 1., ISSN 1335-6186

živočišné produkci představovaly výroba mléka (41,68 %) a chov jatečných prasat (28,14 %).

Graf 4: Vývoj produkce zemědělských výrobků za léta 2002 až 2006

Pramen: Souhrnné zemědělské účty (SZÚ) ČSÚ za roky 2002 až 2006 (za rok 2006 druhý odhad z února 2007)

1.1.4 Ceny vstupů do zemědělství a inflace

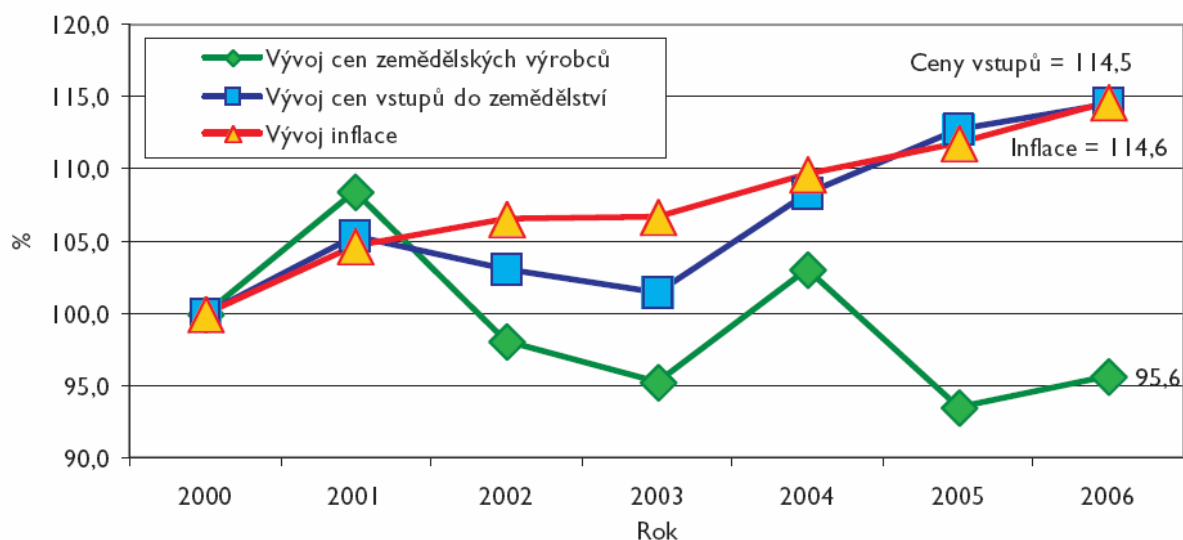
V roce 2006 došlo v celoročním průměru k meziročnímu oživení cen zemědělských výrobců (CZV) o 2,2 %. Ceny vstupů do zemědělství meziročně vzrostly jen mírně o 1,6 % (graf 5). Znamená to, že po výrazném rozevírání cenových nůžek v roce 2005 došlo v roce 2006 k jejich mírnému uzavírání.

K meziročnímu oživení cen zemědělských výrobců došlo zejména vlivem nižší produkce komodit rostlinné výroby ze sklizně v roce 2005 a 2006 v důsledku nepříznivého počasí. Až do sklizně v roce 2006 měly rostoucí ceny obilovin vliv na růst spotřebitelských cen pekárenských výrobků. Zvyšování cenové hladiny bylo patrné i u dalších komodit již po sklizni v roce 2005 a pokračovalo i v roce 2006. Snížená produkce v důsledku nepříznivého vývoje počasí značně ovlivnila ceny brambor, ovoce

i zeleniny v ČR i okolních zemích. Naopak ceny cukru byly vzhledem k vysoké nabídce nižší než v roce 2005.

Vývoj CZV hovězího masa byl v ČR příznivě ovlivněn vývojem situace na trhu hovězího masa v EU, kde došlo ke zvýšení CZV při zvýšení produkce i spotřeby. Index cen vstupů do zemědělství se meziročně zvýšil o 1,6 %, přičemž ceny výrobků a služeb běžně spotřebovávaných v zemědělství vzrostly o 1,7 % a ceny výrobků a služeb přispívajících do zemědělských investic o 1,1 %. Nejvýrazněji zdražila osiva a sadba (o 9,4 %), společně s energií a mazivou (o 7,7 %), v rámci nichž významně vzrostly ceny maziv (o 18,9 %), paliv na topení (o 13,8 %), v závěsu s cenami elektřiny (o 8,9 %) a motorových paliv (o 4,9 %). Naopak zlevnila zvířata pro chov a výrobu (o 3,0 %), pesticidy (o 1,7 %) a služby pro zemědělství (o 1,1 %) ¹.

Graf 5: Vývoj cen zemědělských výrobců, cen vstupů do zemědělství a inflace v letech 2000 až 2006 (rok 2000 = 100)

Pramen: ČSÚ, VÚZE

Poznámka: Vývoj cen vstupů do zemědělství = vč. vlivu cen zvířat pro chov a výrobu, cen za údržbu a opravy budov a cen budov.

¹ Štiková, O., Vliv změny cen na spotřebu potravin, Výzkumná studie, Praha, VÚZE, 2006, č. 82

1.1.5 Agrární zahraniční obchod

Pasivní saldo agrárního zahraničního obchodu (AZO) se v roce 2006 meziročně zhoršilo (z 25,2 mld. Kč v roce 2005 na 32,9 mld. Kč v roce 2006). K tomuto vývoji došlo především z důvodu nárůstu agrárního dovozu (meziročně o 7,9 %), přičemž agrární vývoz také rostl, avšak jen velmi mírně (meziročně o 0,6 %). Obrat agrárního zahraničního obchodu ČR v roce 2006 se meziročně zvýšil o 8 684,3 mil. Kč, tj. o 4,8 %, a to především v důsledku přírůstku dovozu o 8 195,8 mil. Kč (7,9 %). Souběžné zvýšení agrárního vývozu činilo 488,6 mil. Kč (0,6 %)¹.

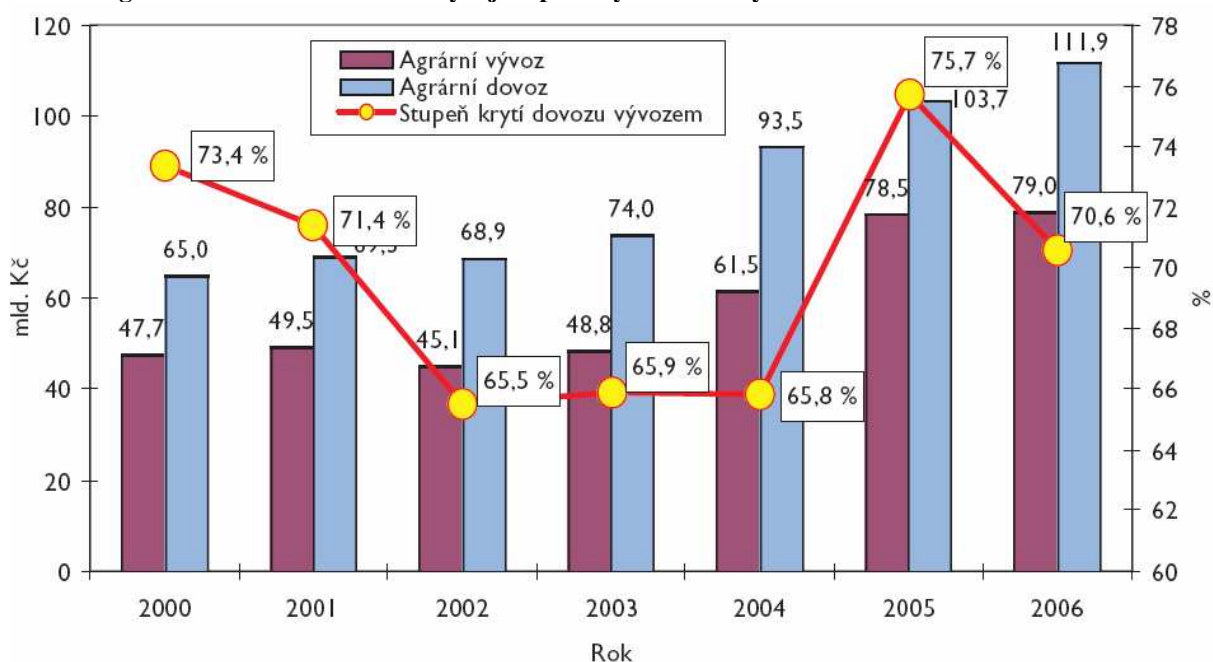
V důsledku většího meziročního zvýšení dovozu v porovnání s vývozem došlo k nárůstu hodnoty schodku bilance českého agrárního zahraničního obchodu z 25 224,6 mil. Kč na 32 931,8 mil. Kč, tj. o 30,6 %. Celkový stupeň krytí agrárního dovozu vývozem se zhoršil proti roku 2005 ze 75,7 % na 70,6 % (graf 6), z toho stupeň krytí dovozu vývozem v rámci obchodu se zeměmi EU-25 ze 72,0 % na 66,7 % (se státy EU-15 z 52,1 % na 49,2 % a se státy EU-10 ze 117,8 % na 103,3 %). Rozhodujícími obchodními partnery českého agrárního sektoru byly v uplynulém období země EU-25, přičemž jejich pozice v této oblasti po vstupu nových členských států EU výrazně posílila. Hodnota vývozu v rámci agrárního obchodu se státy EU-25 v roce 2006 činila 68 588,8 mil. Kč a stoupla meziročně o 1 945,7 mil. Kč, tj. o 2,9 %.

Hodnota dovozu ze zemí EU-25 (102 883,2 mil. Kč) se zvýšila proti roku 2005 o 10 296,7 mil. Kč, tj. o 11,1 %. K nejvyššímu meziročnímu nárůstu exportu došlo v roce 2006 u komoditních agregací. Mléko a mléčné výrobky, vejce a med (o 1 946,2 mil. Kč) a Nápoje, lihové tekutiny a ocet (o 1 053,9 mil. Kč). Dalšími kapitolami s významným nárůstem hodnoty vývozu byly Zelenina, požitelné rostliny, kořeny a hlízy (o 590,1 mil. Kč) a Živočišné nebo rostlinné tuky a oleje (o 545,6 mil. Kč). V komoditní skladbě dovozu došlo k nejvýraznějšímu nárůstu hodnoty importu u kapitol Zelenina,

¹ Pohlová, K. Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2006, studie VÚZE č. 90, Praha 2008, s. 40

poživatelné rostliny, kořeny a hlízy (o 1 841,4 mil. Kč), Obiloviny (o 1 218,4 mil. Kč) a Mléko a mléčné výrobky, vejce a med (o 1 131,5 mil. Kč). Značný meziroční nárůst dovozu zaznamenaly rovněž komoditní agregace Nápoje, lihové tekutiny a ocet (o 754,2 mil. Kč) a Kakao a kakaové přípravky (o 611,2 mil. Kč).

Graf 6: Agrární zahraniční obchod – vývoj stupně krytí dovozu vývozem v letech 2000 až 2006¹

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ, VÚZE

1.1.6 Vývoj počtu pracovníků a mezd v zemědělství

V roce 2006, i přes mírný růst nominálních i reálných mezd, nadále přetrvává výrazná mzdová disparita zaměstnanců v zemědělství ve srovnání s průmyslem a národním hospodářstvím.

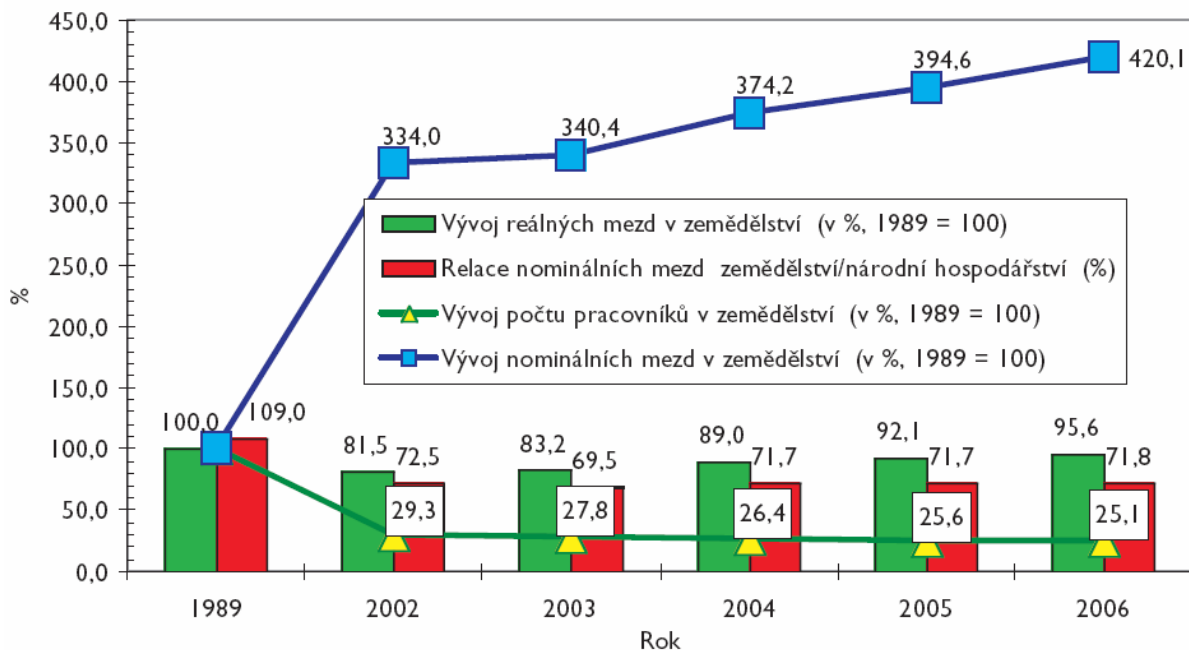
Mzdy v zemědělství již dlouhodobě zaostávají za průměrnými mzdami v národním hospodářství a ani rok 2006 neznamenal zásadní změnu. Průměrná měsíční nominální mzda v národním hospodářství celkem již přesáhla hranici 20 tis. Kč. Relativní nárůst proti předchozímu roku činil v zemědělství 6,4 %, přičemž obdobného nárůstu mezd dosáhl jak průmysl (6,6 %), tak i národní hospodářství celkem (6,2 %). Disparita mezd se meziročně prakticky nezměnila a činila vůči průmyslu 74,3 % a vůči

¹ OECD/FAO (2005): OECD-FAO Agricultural Outlook 2005 – 2014. Paris and Rome

národnímu hospodářství 71,8 % (vůči průmyslu došlo k prohloubení o 0,1 p. b., vůči národnímu hospodářství naopak ke zmírnění o 0,1 p. b.) (graf 7). Vzhledem k meziročnímu relativnímu nárůstu nominálních mezd v zemědělství byly i hodnoty nárůstů reálných mezd značně vyrovnané. Ani v roce 2006 nedosáhlo zemědělství úrovně roku 1989, i když se již značně přiblížilo (95,6 %), a lze očekávat, že se tak stane v časovém horizontu 1 až 2 let. Situace v národním hospodářství (145,3 %) a průmyslu (136,1 %) je výrazně příznivější. Postavení zemědělců nadále negativně podmiňuje nízká cena práce v odvětví (nízká úroveň mezd, přetrvávající disparita mezd zemědělství vůči národnímu hospodářství apod.), ovlivňuje ho i celková situace na agrárním trhu práce a nízká nabídka pracovních míst ve venkovském prostoru obecně. Sektor zemědělství omezuje počty pracovních míst a nová prakticky nevytváří, přesto agrární nezaměstnanost mírně klesá, což je do velké míry dáno skutečností, že z resortu v poslední době odcházejí zejména pracovníci důchodového věku (a nezvyšují tak tlak na agrárním trhu práce)¹. Zároveň se na agrárním trhu práce projevuje nesoulad v požadavcích na kvalitní pracovní sílu a v nedostatečné nabídce kvalifikovaných, zejména mladších pracovníků.

¹ Kontaktní pracoviště FADN CZ pod vedením J. Hanibala: Výběrové šetření hospodářských výsledků zemědělských podniků za rok 2006 v síti testovacích podniků FADN CZ, VÚZE Praha, 2008. ISBN 978-80-86671-48-2

Graf 7: Vývoj počtu pracovníků a nominálních a reálných mezd v zemědělství v letech 1989 až 2006¹

Pramen: ČSÚ

1.2 Finanční podpory do zemědělství

Celkové výdaje na podporu agrokomplexu ČR se v roce 2006 meziročně zvýšily. Při započtení plateb realizovaných v roce 2007 (nárokově rok 2006) došlo meziročně ke zvýšení podpory agrokomplexu o 16,2 % (o téměř 5 mld. Kč), a to především v důsledku nárůstu přímých plateb a plateb v rámci Horizontálního plánu rozvoje venkova (HRDP) a operačních programů (OP)².

Jednou z hlavních kategorií finančních podpor do českého zemědělství jsou po vstupu ČR do EU *přímé platby* (PP), poskytované na hektar obhospodařované zemědělské půdy. Tyto podpory jsou vypláceny v systému SAPS (Single Area Payment Scheme), tj. zjednodušeným systémem plateb. V roce 2004 byla tato výše na úrovni 25

¹ Ministerstvo zemědělství: Souhrnná zpráva 2006 – Zemědělství

² Štolbová, M. a kol: Podklady pro diferencované vyrovnávací platby se zohledněním pravidel nového programovacího období. Příloha k periodické zprávě o postupu projektu QF 3082 za rok 2006, Praha: VÚZE, 2007

% přímých plateb zemí EU-15, v roce 2005 dosáhla úrovně 30 % a v roce 2006 to bylo 35 %. Od roku 2006 se do přímých plateb, hrazených EU, řadí také oddělená platba za cukr.

U přímých plateb byla vyjednána možnost jejich navýšení z národních zdrojů formou tzv. národních doplňkových plateb. Pro většinu podporovaných komodit dosáhlo v roce 2005 navýšení úrovně 60 % a v roce 2006 úrovně 65 % podpor stávajících zemí EU, tj. o 30 p. b. nad úroveň přímých plateb.

V ČR administruje a kontroluje vyplácení přímých plateb SZIF. K přímým platbám náleží rovněž podpory vybraných komodit, schválené EU jako národní podpory (state aid), financované ze zdrojů ČR. Tyto podpory se poskytují dle tzv. Zásad, vydávaných na základě § 2 a § 2d zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Celkový objem podpor pro rok 2006 v rámci SAPS ze zdrojů EU byl pro ČR určen ve výši 8 794,0 mil. Kč. V roce 2006 bylo SZIF předloženo 21 186 žádostí na výplatu jednotné platby na plochu na celkovou rozlohu 3 492,7 tis. ha v požadované částce 8 793,4 mil. Kč. Do 31. 12. 2006 byla prostřednictvím SZIF realizována výplata u 14 830 žádostí na rozlohu 3 105 tis. ha v celkové částce 7 818,4 mil. Kč. Zbývajících 6 356 žádostí bude proplaceno do 30. 6. 2007. Účelem oddělené platby za cukr je částečně kompenzovat pěstitelům finanční ztráty způsobené postupným snižováním garantované (minimální) ceny cukrové řepy.

S ohledem na potřebu cílené podpory byly pro národní doplňkové platby vybírány komodity, které jsou systémem SAPS nejvíce znevýhodněny. Pro tyto komodity byly v roce 2006 národní doplňkové platby vypočteny v minimální možné výši dané Přístupovou smlouvou EU. MZe stanovilo na rok 2006 sazby národních doplňkových plateb na pěstování chmele, pěstování lnu na vlákno, pěstování vybraných plodin na orné půdě a na chov přežvýkavců.¹ Na SZIF bylo v roce 2006 na tyto platby podáno celkem 17 571 žádostí a vyčleněna částka 7 302,2 mil. Kč. Podpory vybraných

¹ Výroční zpráva 2006 Státní zemědělský intervenční fond, Praha 2007

komodit byly vypláceny žadatelům z národních zdrojů na základě dotačních programů stanovených v Zásadách, kterými se poskytují podmínky pro poskytování dotací pro rok 2006 na základě § 2 a § 2d zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství. Dále byly v roce 2006 poskytovány prostřednictvím SZIF podpory v rámci strukturální politiky EU. Jednalo se o investiční podpory v rámci *Operačního programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství* a o podpory v rámci *Horizontálního plánu rozvoje venkova (HRDP)*¹. Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství umožňuje čerpání prostředků z fondů EU pro období 2004 – 2006 celkem ve výši 250 mil. EUR.

OP je zaměřen především na podporu investičních akcí realizovaných v zemědělství, ve zpracování potravinářských výrobků, v lesním a vodním hospodářství, v rybářství a při pozemkových úpravách. Skládá se ze tří priorit, které jsou dále rozpracovány na jednotlivá opatření a podopatření. První prioritou jsou Investice do zemědělského majetku, resp. do zemědělských podniků (v roce 2006 vyplaceno 1 923,6 mil. Kč), druhou prioritou je Posílení přizpůsobivosti a rozvoje venkovských oblastí (v roce 2006 vyplaceno 1 661,7 mil. Kč) a třetí prioritou je Technická pomoc (v roce 2006 vyplaceno 7,5 mil. Kč). Celkově bylo v rámci OP za rok 2006 vyplaceno 3 592,8 mil. Kč. Horizontální plán rozvoje venkova (HRDP) je orientován především na ekonomickou stabilizaci zemědělství v horších přírodních podmínkách (LFA) a na uplatňování principů udržitelného rozvoje v zemědělském sektoru prostřednictvím agroenvironmentálních opatření (AEO).

¹ Výzkumný záměr VÚZE „Analýza a vyhodnocování možností trvalé udržitelnosti zemědělství a venkova ČR v podmínkách EU a Evropského modelu zemědělství“. Periodické zprávy o stavu řešení za rok 2004 a 2005

1.2 Institucionální zabezpečení

1.2.1 Ministerstvo zemědělství (Mze)

Ministerstvo zemědělství je podle zákonů č. 2/1969 Sb. a 272/1996 Sb. ústředním orgánem státní správy pro zemědělství, s výjimkou ochrany zemědělského půdního fondu, pro vodní hospodářství, kromě ochrany přirozené akumulace vod, ochrany vodních zdrojů a ochrany jakosti vod, a pro potravinářský průmysl. Je rovněž ústředním orgánem státní správy lesů, myslivosti a rybářství, mimo území národních parků¹.

Ministerstvo zemědělství je také ústředním orgánem státní správy ve věcech komoditních burz, které organizují obchody se zbožím pocházejícím ze zemědělské a lesnické výroby, dále ve věcech veterinární a rostlinolékařské péče, péče o potraviny, o ochranu zvířat proti týrání a pro ochranu práv k novým odrudám rostlin. Ministerstvo zemědělství řídí Státní zemědělskou a potravinářskou inspekci, Státní veterinární správu, Státní rostlinolékařskou správu, Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský a Českou plemenářskou inspekci.

Pro usnadnění komunikace s veřejností má Ministerstvo zemědělství 66 regionálních poboček - zemědělských agentur. Od 1.1.2003 přešly, v rámci přesunu kompetencí, pod správu MZe také pozemkové úřady. Ministerstvo zemědělství ve spolupráci se Státním zemědělským intervenčním fondem provádí na základě nařízení vlády opatření a zavádí tržní pořádky pro stabilizaci trhů se zemědělskými výrobky a potravinami s cílem minimalizace výkyvů cen na domácím trhu.

MZe úzce spolupracuje s resortními výzkumnými ústavu, nevládními agrárními organizacemi, jednotlivými profesními i zájmovými svazy, spolky a společnostmi. Úkolem ministerstva není řídit či plánovat zemědělskou, lesnickou nebo potravinářskou výrobu, ale vymezit příslušnou legislativou mantinely, v nichž se mohou naši podnikatelé pohybovat. Ministerstvo zemědělství přitom vychází z vládní zemědělské politiky a z programového prohlášení vlády. Jeho cílem je podpora "Evropského

¹ <http://www.mze.cz/>

modelu zemědělství" s důrazem na rozvoj multifunkčního zemědělství, zaměřeného jednak na zemědělskou produkci, ale i na zajišťování služeb údržby a tvorby krajiny, na další environmentální služby a na nezemědělské činnosti. Stále většího významu nabývá hlubší propojení zemědělství s obnovou a rozvojem venkova.

1.2.2 Státní zemědělský intervenční fond (SZIF)

Státní zemědělský intervenční fond je akreditovanou platební agenturou - zprostředkovatelem finanční podpory z Evropské unie a národních zdrojů. Dotace z EU jsou v rámci společné zemědělské politiky poskytovány z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EAGGF) a v nynějším programovacím období (2007 – 2013) také z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) a z Evropského rybářského fondu (EFF). Program rozvoje venkova (PRV), který čerpá finanční prostředky z EAFRD nahradil Horizontální plán rozvoje venkova (HRDP) a Operační program rozvoj venkova a multifunkční zemědělství (OP RVMZ)¹.

V rámci společné zemědělské politiky se v EU uplatňují tři zásady - společný trh pro zemědělské produkty při společných cenách, zvýhodnění produkce ze zemí Unie na úkor vnější konkurence a finanční solidarita - financování ze společného fondu, do něhož všichni přispívají.

Přířem poskytovaných finančních podpor jsou přímé platby vyplácené zjednodušeným systémem, tj. na hektar obhospodařované plochy. Velké možnosti pro zemědělství představuje Program rozvoje venkova (PRV), který byl spuštěn v roce 2007. Stejně nezanedbatelnou finanční pomocí jsou pak rovněž tržní opatření Společného evropského trhu, které řeší výkyvy poptávky a nabídky na trhu a zabezpečují zemědělským podnikatelům větší jistotu a lepší stabilitu v podnikání.

1.2.2.1 Horizontální plán rozvoje venkova (HRDP)

V roce 2006 bylo v rámci HRDP skutečně realizováno pět opatření, a to opatření Předčasné ukončení zemědělské činnosti, opatření Méně příznivé oblasti a oblasti s

¹ [http:// www.szif.cz/](http://www.szif.cz/)

environmentálními omezeními, Agroenvironmentální opatření, opatření Lesnictví a opatření Zakládání skupin výrobců (graf 8).

Na realizovaná opatření bylo v roce 2006 požádáno o dotaci v celkové výši cca 6,601 mld. Kč na plochu cca 1,915 mil. ha. Z celkové částky plánované na program HRDP na rok 2006 (cca 6,997 mld. Kč) bylo požádáno o 94,34 % prostředků, což znamená celkové nedočerpání o 5,66 %. V roce 2006 bylo žadatelům v ČR v rámci opatření programu HRDP skutečně vyplaceno 6,490 mld. Kč. Změnou programového dokumentu, kterou schválila Evropská komise, bylo umožněno od konce roku 2005 doplácet přezávazkované projekty programu SAPARD zahrnuté do HRDP. V roce 2006 bylo na tyto projekty vyplaceno cca 125,766 mil. Kč. Celkově bylo v rámci HRDP v roce 2006 vyplaceno cca 6,616 mld. Kč. V roce 2006 došlo změnou HRDP k navýšení sazeb u titulů Integrované produkce a Ekologického zemědělství – trvalé kultury a v návaznosti na tuto změnu také k novelizaci národní legislativy upravující Agroenvironmentální opatření.

V návaznosti na přechod na nové programové období 2007–2013 bylo pomocí novelizace národní legislativy zastaveno přijímání nových žádostí o zařazení od roku 2007 v rámci Agroenvironmentálních opatření, opatření Lesnictví a opatření Předčasné ukončení zemědělské činnosti. Také bylo zastaveno přijímání nových žádostí o vyrovnávací příspěvek od roku 2007 v rámci opatření Méně příznivé oblasti a oblasti s environmentálními omezeními PD HRDP.

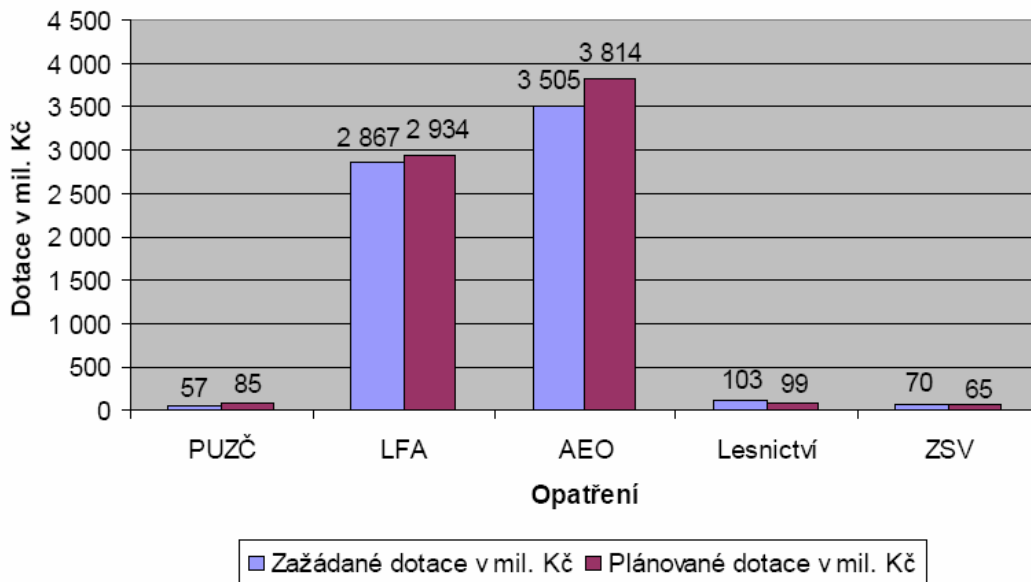
Hlavními cíli HRDP¹ jsou:

- ochrana a podpora vysoké hodnoty přírody a udržitelného zemědělství, které dodržuje environmentální požadavky,
- zachování a podpora zemědělských systémů s nízkými vstupními náklady,
- ochrana a zlepšování přirozeného prostředí, hygienických podmínek a podmínek spokojené existence zvířat,
- zachování a posílení životaschopné sociální struktury ve venkovských oblastech.

¹ Výroční hodnotící zpráva o programu Horizontální plán rozvoje venkova ČR za rok 2006, Ministerstvo zemědělství, 2007

Tyto cíle je možné shrnout pod jeden hlavní cíl: „Trvale udržitelný rozvoj zemědělství, venkova a jeho přírodních zdrojů“, který je prioritou HRDP.

Graf 8: Přehled o zažádaných dotacích a schválených alokacích v roce 2006 na program HRDP

Pramen: ŘO HRDP Mze (31.12. 2006)

PUZČ=Předčasné ukončení zemědělské činnosti

LFA=Méně příznivé oblasti

AEO= Agroenvironmentální opatření

ZSV=Zakládání skupin výrobců

1.2.2.2 Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“

Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ úspěšně vstoupil do roku 2006, kdy pokračovala administrace projektů přijatých v roce 2004 a 2005. V roce 2006 proběhlo dalších pět kol příjmu žádostí o podporu, během nichž bylo přijato celkem 1 525 žádostí. V roce 2006 pokračovalo vyplácení finančních prostředků na projekty podpořené z OP Zemědělství. Celkem bylo proplaceno 1 566 projektů v částce 2 415 mil. Kč veřejných prostředků. Operační program „Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství“ navazuje v některých opatřeních na podpory poskytované v rámci předvstupního programu SAPARD¹. Z hlediska úspěšnosti implementace a čerpání jednotlivých opatření OP Zemědělství lze konstatovat, že opatření, ve kterých byla zkušenost s programem SAPARD, mají velmi plynulé čerpání a již od roku 2005 je zaznamenán velký zájem o podporu. O ostatní opatření, kde byl nástup zájmu

¹ Možnost účasti českých společností na programech zahraniční rozvojové spolupráce Evropského společenství, Ministerstvo zahraničních věcí, Praha, 2006

pozvolnější, projevíli žadatelé větší zájem v průběhu let 2005-2006. Alokaci finančních prostředků v rámci OP můžeme vidět v následující tabulce č. 2.

Tabulka 2: Aktuální finanční alokace-Operační program „ Rozvoj venkova multifunkční zemědělství“¹

2004-2006	Veřejné zdroje				
	Veřejné zdroje	Příspěvek EU			Příspěvek ČR
		Celkem EU	EAGGF	FIFG	
Podpora zemědělství, zpracování zemědělských produktů a lesního hospodářství	153 908 936	99 258 276	99 258 276		54 650 660
Investice do zemědělského majetku	128 107 891	80 822 075	80 822 075		47 285 816
Zlepšení zpracování zemědělských produktů a jejich marketing	14 280 179	9 996 125	9 996 125		4 284 054
Lesní hospodářství	11 520 866	8 440 076	8 440 076		3 080 790
Rozvoj venkova, rybářství a odborné vzdělávání	94 690 665	72 901 115	68 957 639	3 943 476	21 789 550
Posílení přizpůsobivosti a rozvoje venkovských oblastí	88 202 710	68 316 825	68 316 825		19 885 885
Odborné vzdělávání	854 418	640 814	640 814		213 604
Rybářství	5 633 537	3 943 476		3 943 476	1 690 061
Technická pomoc	2 322 715	1 742 036	1 574 439	167 597	580 679
Celkem	250 922 316	173 901 427	169 790 354	4 111 073	77 020 889

Pramen: Výroční zpráva o OP Zemědělství 2006

Pro realizaci projektů spolufinancovaných ze strukturálních fondů platí pravidlo adicionality. To znamená, že pro získání prostředků z EU musí ČR přidat peníze z národních zdrojů. Obecně lze říci, že poměr zdrojů EU: ČR je 75 % : 25 %². Dle pravidelně zpracovávaných finančních plánů provádí každoročně Řídící orgán OP Zemědělství odhad potřeby finančních prostředků na spolufinancování projektů realizovaných v rámci OP Zemědělství. Požadavek pak předkládá společně s požadavkem kapitoly zemědělství na následující rok Ministerstvu financí. Zákon č. 252/1997 o zemědělství, §2 stanoví, že Ministerstvo financí vyčlení ve státním rozpočtu

¹ Výroční zpráva o Operačním programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství v ČR za rok 2006, Ministerstvo zemědělství, 2007

² Chvojková, A., Květoň, V., Finanční prostředky fondů EU v programovacím období 2007-2013, IREAS, Institut pro strukturální politiku, o. p. s., Praha, 2007

odpovídající finanční prostředky na zajištění národní spoluúčasti v rámci strukturálních fondů Evropské unie.

Realokace finančních prostředků OP Zemědělství

Návrhy přesunů finančních prostředků alokace roku 2006 v rámci OP Zemědělství vycházely z reálného stavu realizace OP Zemědělství a cíle Ministerstva zemědělství zajistit podporu prioritních opatření/podopatření tohoto programu (investice do zemědělského majetku) a opatření důležitých pro udržitelné zemědělství, lesní a vodní hospodářství (odstraňování škod způsobených povodněmi, preventivní ochrana před povodněmi, obnova zemědělského produkčního potenciálu, podpory krajinnotvorného významu). Návrhy byly odsouhlaseny Monitorovacím výborem OP Zemědělství. Následně byly návrhy schváleny členy Monitorovacího výboru Rámce podpory Společenství a poté i Evropskou komisí.¹

K navýšení bylo použito finančních prostředků z těch opatření a podopatření, kde nebyl dostatečný zájem žadatelů, a kde hrozilo nevyčerpání alokovaných prostředků. Celkem bylo navrženo realokovat částku ve výši 8 155 007 EUR (tj. cca 232 mil. Kč při kurzu 28,445 Kč/EUR) z toho 5 643 774 EUR evropských prostředků (tj. cca 160 mil. Kč při kurzu 28,445 Kč/EUR). Tato realokace si vyžádá, s ohledem na jiné míry dofinancování jednotlivých opatření navýšení podílu českého spolufinancování přibližně o 308 345 EUR (tj. cca 8,770 mil. Kč) při stoprocentním čerpání takto zázávkovaných projektů, k čemuž zpravidla nedochází.

Prioritou OP Zemědělství je investice do zemědělského majetku a zemědělských podniků, dále zlepšení zpracování zemědělských výrobků a jejich marketing a v neposlední řadě lesní hospodářství. Toto opatření se zároveň zaměřuje na oblast zemědělství a jeho cílem je především zajištění větší konkurenceschopnosti a adaptace na podmínky evropského trhu, zvýšení produktivity práce, zvýšení přidané hodnoty a kvality zemědělských produktů, a tím i zvýšení příjmů v zemědělství. Důležitým

¹ Červená, G. Podpora méně příznivých oblastí v zemích EU. Výzkumná studie; Institut pro strukturální politiku, Praha 2006

aspektem je také snižování a odstraňování negativních vlivů zemědělské produkce na životní prostředí a ochrana vod a půdy před znečištěním ze zemědělských zdrojů.

1.3 Předpokládaná reforma českého zemědělství¹

Současná vláda usiluje o vytvoření reformy, která je postavena na čtyřech hlavních pilířích, jedná se o zvýšení kvality života na venkově, péče o krajinu a kvalitní potraviny, podporu konkurenceschopnosti a omezení byrokracie v podnikání, narovnání vlastnických vztahů k půdě a zemědělskému majetku a liberální, ale spravedlivé pojetí zemědělské politiky EU.

Zvýšení kvality života na venkově, péče o krajinu a kvalitní potraviny – v této oblasti má být kladen důraz na rovnováhu mezi podporou venkova a podporou zemědělství. Za pomoci evropských fondů má jít zejména o dobudování infrastruktury obcí, obnovu krajinotvorných prvků a vodního režimu v krajině, vytváření protierozních opatření, apod.

Podpora konkurenceschopnosti a omezení byrokracie v podnikání – vláda v této oblasti hodlá usilovat o vytvoření rovných podmínek pro české zemědělce i zemědělce v EU, chce zahájit podporu pro generační výměnu na venkově, apod. V „rozumné míře“ chce také podporovat výrobu energií z obnovitelných zdrojů (biomasu a biopaliva).

Narovnání vlastnických vztahů k půdě a zemědělskému majetku – tuto oblast na rozdíl od ostatních pilířů neovlivňuje EU, je za ní plně zodpovědná ČR. Má dojít jednak k dokončení prodeje státní půdy, jednak ke zpřístupnění pozemků, které byly díky násilné kolektivizaci v 50. letech 20. století zceleny a s nimiž jejich vlastníci nemohou volně nakládat. Má vzniknout například elektronický registr pozemků tak, aby vlastníci pozemků mohli snadno vstoupit do vztahu s těmi, kdo tyto pozemky využívají. Vláda hodlá také obnovovat historické hranice bývalých pozemků a „zvýšit prestiž vlastnictví jako takového“.

¹ Ministerstvo zemědělství: Reforma zemědělské politiky, Programové prohlášení vlády, Praha, 2008

Liberální, ale spravedlivé pojetí zemědělské politiky EU – vláda v této oblasti hodlá zrovnoprávnit nové a staré členské země. ČR podporuje současnou revizi společné zemědělské politiky EU, tzv. Health Check a usiluje o její zjednodušení, liberalizaci a odstranění největších zásahů do trhu.

1.3.1 Health Check

„Zdravotní prohlídka“ společné zemědělské politiky zveřejněná Evropskou komisí – tzv. Health Check a především navrhovaná „lčba“ by mohla mít silný negativní dopad na agrární sektor ČR a dalších nových členských států EU, které mají tradičně větší farmy ve srovnání se sáty původní patnáctky¹. Evropská komise totiž uvažuje o razantním seškrtní přímých plateb pro velké zemědělské podniky. Nejvíce se škrtky mají dotknout farem, které dosud dostávaly z unijních prostředků více než 300.000 eur ročně. ČR dlouhodobě vystupuje proti stanovení horní hranice plateb, protože jej považuje za diskriminační. Opatření, která mají za následek znevýhodňování některých subjektů nebo některých členských států podle uměle vytvořených hledisek, jsou nepřijatelná. Jedná se o postup, který jde proti filozofii reforem, jejichž cílem je, aby SZP byla více tržní a méně regulovaná.

Česká republika souhlasí s postupným snižováním podílu Společné zemědělské politiky na výdajové straně rozpočtu, avšak možnost snížení objemu přímých plateb by byla vítána ve prospěch rozvoje venkova. Pokud by ale nástroje na snížení objemu výdajů na SZP odpovídaly jen opatřením navrhovaným v rámci zveřejněného Health Checku, jakými jsou krácení plateb nebo stanovení jejich maximálního stropu, mohli bychom toto akceptovat jen s těží, neboť opatření redukující přímé platby podle velikosti podniků by totiž mělo selektivní dopad pouze na některé členské státy, a tím by negativně ovlivnilo konkurenceschopnost agrárního sektoru v těchto zemích. Podle předpokladů by se v České republice dotklo krácení téměř čtyřiceti procent přímých plateb, ve srovnání například s Francií, u které činí odhad asi šest a půl procenta, nebo Rakouskem s přibližně dvěma a půl procenty.

1 http://ec.europa.eu/agriculture/healthcheck/sumnote_cs.pdf

2 Současná podoba Společné zemědělské politiky

2.1 Principy Společné zemědělské politiky

SZP spočívá na třech základních principech. Jedná se o princip jednotného trhu, princip preference Společenství a princip finanční solidarity¹.

1) Princip jednotného trhu

Princip jednotného trhu představuje volný pohyb zemědělských produktů mezi jednotlivými členskými státy a jednotnou ochranu na vnějších hranicích. Zemědělský trh je součástí velkého jednotného vnitřního trhu, z něhož jsou vyloučena taková opatření, která doprovázejí běžný zahraniční obchod, jako jsou cla, obchodní omezení, vývozní dotace apod. Aby jednotný trh mohl fungovat, bylo potřeba zavést jednotné ceny, jednotné předpisy a jednotná pravidla hospodářské soutěže a používání jednotných nástrojů na území všech členských států.

2) Princip preference Společenství

Preference Společenství je logickým následkem vytvoření jednotného zemědělského trhu. Jde v podstatě o prosazení zásad, které poskytují přednost odbytu produktům vyrobeným v členských státech EU před zahraničními produkty. Pro SZP je tento princip velice důležitý, protože na jedné straně chrání vnitřní trh před levnými dovozy ze zahraničí a na druhé straně podporuje výrobky určené k vývozu z EU. Zároveň takto ochraňuje vnitřní trh před nadměrným kolísáním cen na světových trzích.

Toho je možné dosáhnout pomocí různých zemědělsko-politických nástrojů, např. licence, dovozní cla, vývozní subvence apod., která na hranicích zachycují a vyrovnávají cenové výkyvy.

¹ Bečvářová, V., Vývoj SZP z hlediska principů nové ekonomiky, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno, 2006

3) Princip finanční solidarity

Tento princip znamená, že náklady na vytvoření společné politiky a její fungování musí být hrazeny společně. Finanční solidarita je proto základním pilířem SZP. Aby mohla prakticky fungovat, byl vytvořen Evropský zemědělský orientační a záruční fond (EAGGF), do něhož všechny členské státy přispívají na úhradu nákladů SZP a zároveň využívají jejich výhod. V jednotlivých státech je zemědělství vyvinuto různým způsobem. Některé státy jsou tak při hrazení nákladů SZP čistými přispěvateli, jiné naopak čistými příjemci prostředků.

2.2 Obecná charakteristika SZP

Společná zemědělská politika je dnes nejvíce kritizovanou politikou EU. Vytýká se jí nejen plýtvání penězi, ale i orientace zemědělství na extenzivní růst a ohrožení přírody i lidského zdraví. SZP představovala průlom, byla první evropskou politikou, měla jako první evropský rozpočet a EU se díky ní jako první stala nejen globální velmocí v oblasti zemědělství, ale také hlavním přerozdělovacím mechanismem EU.

2.2.1 Reformy SZP

2.2.1.1 MacSharryho reforma¹

První reformy u SZP se objevily až v roce 1992, další pak v roce 1999 v souvislosti s dalším kolem jednání Světové obchodní organizace a rozšiřováním Evropské unie. Reforma z roku 1992 nese název **MacSharryho reforma** a je jednou z nejvýznamnějších reforem SZP. Hlavním cílem reformy bylo určité posílení tržního prvku uvnitř SZP tak, aby byl zajištěn soulad nabídky a poptávky.

Reforma přinesla výrazný pokles zemědělských zásob, zejména u obilí. Došlo ke stabilizaci výdajů SZP. Těžiště financování se začalo přesouvat od podpory cen k přímým dotacím a výdajům na podporu strukturálních změn ve směru snížení objemu zemědělské produkce. Zlepšení zaznamenaly příjmy farmářů a snížil se tlak na růst spotřebitelských cen. Obecně McSharryho reforma změnila hlavně systém vyplácených

¹ Cross-compliance a jeho pozice v systému Společné zemědělské politiky EU, IREAS, Institut pro strukturální politiku, o. p. s., Praha, 2005

zemědělských podpor. Vzrostl význam kompenzací a naopak cenové intervence a podpory ustoupily do pozadí.

2.2.1.2 Současné reformy

Hlavní cíle současné reformy¹

- ❖ Poskytovaná podpora by měla být odměnou za služby v oblasti ochrany životního prostředí, bezpečnosti a kvality potravin a ochrany zvířat.
- ❖ Získat více finančních prostředků zajišťujících zemědělcům orientovat výrobu na potřeby trhu a spotřebitelů.
- ❖ Podpora zemědělských příjmů a posilovat jejich stabilitu.
- ❖ Omezit byrokracii a zjednodušit administrativní práce.
- ❖ Zajistit zemědělcům možnosti z rozšiřování trhů.
- ❖ Zabezpečit ty produkty a služby, které spotřebitelé vyžadují, a odstranit ty, které nikdo nepotřebuje.
- ❖ Otázky kvality potravin, bezpečnosti potravin a péče o hospodářská zvířata začlenit do SZP.
- ❖ Omezit pobídky, které vedou k poškozování životního prostředí a rozšířit pobídky k poskytování ekologicky šetrných služeb.
- ❖ Poskytovat větší podporu tradičním způsobům a přírodním systémům hospodaření.
- ❖ Určovat směr na mezinárodních jednáních o obchodu se zemědělskými produkty jako představitelé moderní zemědělské politiky, jež je přínosem pro mezinárodní obchod a rozvojové země.

Reformy byly zahájeny v roce 2003 a zemědělci nyní mohou dle vlastního uvážení reagovat na signály trhu. Musejí dodržovat přísné ekologické normy a normy týkající se dobrých životních podmínek zvířat. Neblaze proslulé tzv. hory potravin tak patří minulosti. Reformou byl posílen také rozvoj venkova, který zahrnuje 90 % území EU. Některé prostředky na rozvoj venkova se vynakládají na posilování konkurenceschopnosti zemědělství. Avšak opatření této politiky sahají mnohem dále,

¹ Palán, J., Informační materiál pro jednání Výboru pro evropské záležitosti – Reforma společné zemědělské politiky, Parlament ČR, květen 2007

nad rámec zemědělství - financují se ekologické projekty, zvyšuje se obecná kvalita života. Stále je však, co vylepšovat, naskytá se hned několik otázek k řešení, např. jak zefektivnit a zjednodušit režim přímých podpor, jak přizpůsobit nástroje na podporu trhu, jak se postavit novým úkolům od změny klimatu přes biopaliva až po ochranu biodiverzity a mnohé další.

2.2.2 Financování SZP

V roce 1970 Rada nařízení o vlastních zdrojích společenství. Byly stanoveny tři hlavní zdroje příjmů:

- zemědělské dávky (prémie, přírážky a vyrovnávací dávky, které jsou uvaleny na obchod zemědělskými produkty se třetími státy)
- cla vybíraná na základě společného celního sazebníku ES v obchodě se třetími státy
- příjmy z daně z přidané hodnoty vybírané v členských státech, zpočátku až do úrovně 1 procenta výnosu daně. Po přistoupení Španělska a Portugalska v roce 1986 byla tato hranice zvýšena na 1,4 procent.

V roce 1988 byl zaveden tzv. čtvrtý zdroj rozpočtu Společenství, který se vypočte jako podíl každého státu na hrubém domácím produktu Společenství. Příjmová stránka rozpočtu sloužila samozřejmě k financování všech výdajů Společenství. Ty od 80. let zaznamenávaly rychlý růst, na kterém se podílely i ostatní politiky Společenství. Od přistoupení iberských zemí v roce 1986 zaznamenaly silný růst především výdaje na regionální politiku, které se v letech 1980 a 1990 zvýšily téměř čtyřikrát.

2.2.2.1 Současné financování SZP

V roce 2008 bude největší část rozpočtu EU – 45 % všech výdajů EU vynaložena na opatření vedoucí k posílení ekonomického růstu a k větší soudržnosti v EU-27. Posun k použití větší části rozpočtu na konkurenceschopnost odráží závazek Evropy prosperovat v neustále se vyvíjející globální ekonomice a zároveň zajistit stabilní podporu zemědělství, které bude i nadále získávat přes 40 % prostředků EU. Celkové finanční prostředky v rozpočtu na rok 2008 činí v položkách závazků 129,1

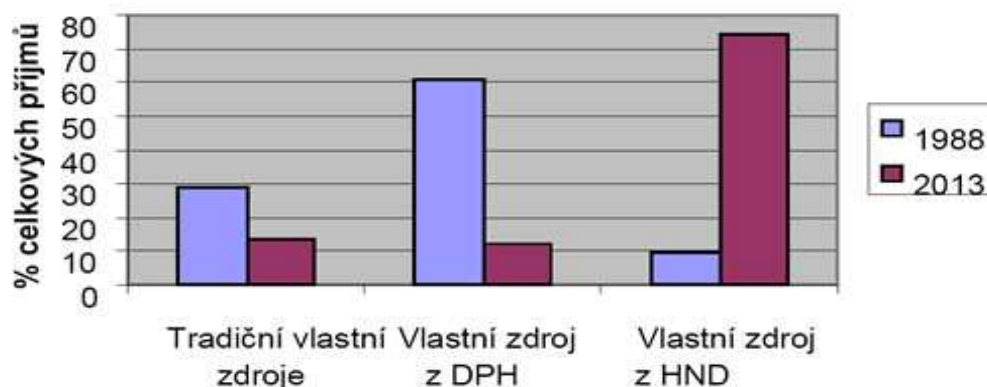
miliardy EUR. To je ve srovnání s rokem 2007 nárůst o 2,2 % a představuje 1,03 % HND Společenství. K dispozici je tedy rezerva ve výši 3,7 miliard EUR v rámci stropu finančního rámce. V položkách plateb je rozpočet na rok 2008 stanoven na 120,3 miliardy EUR (tab. 3), tedy 0,96 % HND1. To v porovnání s rozpočtem na rok 2007 představuje nárůst o 5,7 %.

Tabulka 3 Členění rozpočtu EU podle druhu příjmů²

Druh příjmů	Rozpočet EU 2007		Rozpočet EU 2008	
	milionů EUR	%	milionů EUR	%
Zemědělské dávky a dávky z cukru	1 449,10	1,3	2 316,60	1,9
Celní sazby	15 083,80	13,2	16 431,90	13,6
Zdroj založený na DPH	18 517,23	16,3	19 095,67	15,9
Zdroj založený na HND	71 153,08	62,5	81 077,59	67,4
Ostatní příjmy	7 642,61	6,7	1 425,00	1,2
Celkem	113 845,82	100,0	120 346,76	100,0

Pramen: Souhrnný rozpočet EU pro rozpočtový rok 2008, Evropská společenství, 2008

Graf 9: Struktura příjmů 1988-2013

Pramen: <http://ec.europa.eu/>

Během vyjednávání evropského rozpočtu na léta 2007-2013 hrál významnou roli odvěký spor dvou vizí. Té, která neklade důraz na další prohlubování politické integrace a místo toho upřednostňuje výhody liberalizace, a druhé, podporující větší integraci s prvky sociálního státu. Celá diskuze byla ovlivněna letitým sporem mezi Velkou Británií a Francií o výdaje unijního rozpočtu na financování Společné zemědělské

¹ HND - Hrubý národní důchod tvoří jednotná procentní sazba z HND každého členského státu. I přesto, že jde o vyrovnávací položku, představuje výnos z hrubého národního důchodu členských států, je největším zdrojem příjmů společenství.

² Souhrnný rozpočet EU pro rozpočtový rok 2008, Evropská společenství, Brusel-Lucemburk, 2008

politiky, jedné z nejvíce integrovaných oblastí EU. Nakonec bylo dosaženo kompromisního řešení v podobě závazku k zahájení dialogu o přehodnocení financování Společné zemědělské politiky v horizontu let 2008 až 2009 za cenu dohody o nižším objemu rozpočtu EU a omezení britské slevy z rozpočtu EU (rabatu) pouze takovým způsobem, aby na něj nedoplácely nové členské státy.

ČR během jednání zdůrazňovala otevřenost k diskuzi o prohloubení reformy Společné zemědělské politiky, současně však trvala na tom, že zásadní reformní úvahy musí vzejít z náležité rozpravy a nesmí být ukvapeným politickým rozhodnutím. Cílem je zejména zajištění trvale udržitelného a životaschopného rozvoje venkovských komunit a kulturní krajiny při zachování racionální úrovně základní zemědělské produkce.

Význam zemědělské kapitoly v celkovém rozpočtu EU dohodnutém na úrovni 1,048 procent HND členských států EU-25 tak oproti současnému období nijak výrazně neklesl a činí s více než 370 miliardami eur téměř 43 procent veškerých plánovaných výdajů EU¹. K jistým úsporám oproti původním variantám objemnějšího rozpočtu došlo v oblasti výdajů na rozvoj venkova. Dohoda však zaručuje, že se tyto úspory nedotýkají prostředků určených na podporu rozvoje venkova v nových členských státech a jdou na vrub původních členů Unie.

Česká republika tak může od tohoto roku počítat každoročně s více než 13 miliardami Kč z rozpočtu EU na rozvoj venkova a více než 100 milionů Kč na podporu rybářského sektoru. Mimo to byl také potvrzen náběh nejvýznamnější položky „přímých plateb“, které v tomto roce vláda ČR navýšila v podobě doplňkových plateb na maximální možnou hranici 65 procent, tj. 8,8 miliard Kč z rozpočtu EU a 7,4 miliard Kč z rozpočtu ČR².

Ministr zemědělství Petr Gandalovič zmínil, že omezení nadprodukce a pružná reakce zemědělců na potřeby trhu a zároveň zvýšení konkurenceschopnosti agrárního sektoru uvnitř i vně Evropské unie musí být výsledkem reformy, dále řekl, že Společná

¹Zdroj: <http://ekonomika.ihned.cz/spolecna-zemedelska-politika>

² Zdroj: <http://www.euractiv.cz/rozpocet-EU>

zemědělská politika zůstává nadále nejnákladnější výdajovou položkou rozpočtu EU. Zemědělství si podle jeho slov zachovává preferované postavení, ačkoliv příděl pro tento sektor bude postupně klesat z 45,5% podílu na celkovém rozpočtu Unie z roku 2007 na 40,25 % v roce 2013. Smyslem reformy by měl být pokles zemědělských podpor v rámci tzv. prvního pilíře SZP a naopak růst významu tzv. druhého pilíře SZP, tj. fondů na rozvoj venkova.

Pro Českou republiku toto konkrétně znamená, že v letech 2007–2013 mohou být prostřednictvím Programu rozvoje venkova ČR čerpány finanční prostředky z fondu EAFRD včetně spoluúčasti ČR ve výši až 99,43 mld. Kč.

2.3 Pohled ČR na SZP

Členství České republiky v Evropské unii lze z pohledu českého zemědělství po čtyřech letech i přes některé překážky hodnotit jako velmi pozitivní, Společná zemědělská politika se s ohledem na každoroční příliv finančních prostředků vyplácí. Díky přímým platbám i Programu rozvoje venkova se konkurenceschopnost zemědělců zlepšuje.

Ministr zemědělství během svého vystoupení na odborném semináři uvedl: „*Naše zemědělství je plně ovlivňováno současnou politikou Evropské unie. Ta je v neustálém pohybu a dynamicky se mění. To nám poskytuje velký manévrovací prostor, který se musíme snažit maximálně využít. Zároveň však musíme pečlivě hlídat takové kroky našich evropských partnerů, které by se mohly ukázat jako rozporné s našimi zájmy,*“¹

ČR hájí podle ministra zájmy českých zemědělců v Bruselu tvrdě. I v případě, kdy se nepodařilo dosáhnout jasně uspokojivého výsledku, vyústila jednání v přijatelný kompromis, který snížil ztrátu ČR na minimum anebo ji kompenzoval v jiných oblastech. Stejnou cestou, ale mnohem razantněji, chce ministr postupovat i v budoucnu.

¹ Zdroj: <http://www.strukturalnifondy.info/clanek.php?clanek=2677>

Jednu z nejzásadnějších změn začínáme podle ministra řešit právě v těchto dnech. Evropská komisařka pro zemědělství a rozvoj venkova Mariann Fischer Boelová zahájila sdělením Evropské komise Radě a Evropskému parlamentu diskusi k tzv. Health Checku. Jedná se o první text tohoto charakteru, ke kterému má Česká republika možnost se vyjádřit.

Česká republika bude podle ministra podporovat posilování druhého pilíře převodem finančních prostředků z přímých plateb ve prospěch rozvoje venkova takovým způsobem, aby byly podmínky pro všechny členské státy shodné.

Návrh Evropské komise obsahuje schéma snižování přímých plateb na bázi velikostní struktury podniků. Takový nástroj by ale podle ministra vedl k diskriminačnímu omezování větších podniků a týkal by se zejména České republiky, Německa a Velké Británie. Proto takový návrh ČR rozhodně nepodpoří. Další významnou otázkou bude zachování mléčných kvót – ČR bude prosazovat přechodná opatření, jako např. zvyšování kvót a snižování pokut za jejich překročení, která povedou k úplnému odstranění mléčných kvót v roce 2015. Obecně pak bude ČR usilovat o reformy, které povedou k větší konkurenceschopnosti evropského zemědělství a zároveň zajistí strategickou míru potravinové bezpečnosti.

2.4 Současné problémy SZP

Vznik SZP se však dal chápat i jako nástroj k vytvoření jednotného trhu. Pokud by obchod s potravinami zůstal mimo něj a ceny potravin v různých zemích Společenství by se výrazně lišily, byla by to další překážka pro volný pohyb osob. Díky SZP bylo možné překonat i rozdíly ve výši podpor, které státy poskytovaly svým farmářům – jinak by se Společenství potýkalo s nekonečnou řadou sporů mezi zemědělci z různých zemí. SZP nabízela a dodnes nabízí státům ještě jednu, politickou výhodu: nemusejí hrát obtížnou a nevděčnou roli vyjednavče mezi zájmovými skupinami zemědělců a veřejnosti – veškerou odpovědnost nese Brusel¹.

¹ Pracovní dokumenty Evropské komise k jednání WTO a k reformě Společné zemědělské politiky po roce 2006

Zaměření na co nejvyšší výrobu potravin však nakonec zavedlo dnešní Unii do slepé uličky: z jejích fondů se vynakládaly obrovské prostředky na produkci obilí, masa a mléka, které se vyrábělo intenzivním způsobem a s využitím velkého množství chemikálií. Důsledkem této praxe byly nejen finanční potíže společenství, ale také potravinové krize jako panika okolo nemoci šílených krav. Odpovědnost za tento stav je obvykle přisuzována Evropské komisi. Daleko větší roli však hrála Rada ministrů, jejíž členové nedokázali čelit nátlaku domácích zájmových skupin a stavěli národní nebo dokonce jen resortní zájem nejen nad společné zájmy, ale i nad reálné možnosti dnešní Unie¹. Komise naopak pojímala výchozí SZP nikoli jako dlouhodobý cíl, ale jako východisko pro zásadní restrukturalizaci evropského zemědělství, k níž mělo dojít po zajištění dostatku potravin a po stabilizaci poměrů na venkově. K tomu se však vlády z pochopitelných důvodů nikdy neodhodlaly.

Dotace dnes ve většině Unie nepřinášejí už ani sociální prospěch: těžší z nich ti, kdo dokáží vyrobit nejvíce, tedy velkovýrobci obilí, masa a mléka, kteří před rozšířením v roce 2004 dostávali čtyři pětiny všech unijních prostředků pro zemědělství. Jen v Polsku, Rumunsku a dalších chudých zemích středovýchodní Evropy, kde v zemědělství působí čtvrtina i více obyvatel, mohou dotace EU zmírnit dopad sociálních změn. Zatím však většina unijních peněz proudí do zemí západní Evropy. Dotované evropské potraviny jsou drahé a přitom je jich příliš mnoho. Unie, která je musí vykupovat, proto raději podporuje zemědělce, kteří nevyrábějí nic nebo se snaží s pomocí dalších dotací uplatnit přebytky potravin na světovém trhu. Tím se však jen stává terčem kritik ze strany svých partnerů i Světové obchodní organizace. Když se jednalo o rozšíření EU, byla společná zemědělská politika jedním z nejožehavějších témat: nakonec se dospělo ke kompromisu, podle něž dostávají zemědělci nových členských zemí od Unie menší podpory než jejich protějšky v původní „patnáctce“ – úroveň dotací se má vyrovnat teprve v roce 2013². Důvodem byla snaha zamezit prudkému růstu výdajů na zemědělství, Unie však argumentovala i tím, že příliš štědré

¹ Bartošová, S., Analýza problémů zemědělství ČR před vstupem do EU, Ústav managementu, PEF MZLU v Brno, 2003

² Společná zemědělská politika, Delegace Evropské komise v ČR, Informační centrum EU, Praha, 2007

dotace by v nových členských zemích zakonzervovaly stávající sociální strukturu s vysokým podílem zemědělců

. Unie se opakovaně snažila řešit problémy SZP: nejdříve tím způsobem, že omezovala výdaje na zemědělství. To jí však mnoho nepřineslo. Od počátku 90. let se proto pokouší změnit zaměření této politiky. Tento proces odstartovala reforma komisaře McSharryho v roce 1992, další reformu prosadil v roce 2003 komisař Franz Fischler. Reformami se Unie snažila především přerušit vazbu mezi výrobou a dotacemi: podporuje ekologické zemědělství a rozvoj venkova, zemědělec se v jejím pojetí stává příjemcem peněz, které dostává za „správu krajiny“ a nikoli jako přídavek k ceně masově a neekologicky vyráběných potravin. Cílem Unie je kromě péče o venkov a venkovská společenství i vyšší kvalita a bezpečnost potravin. Unie se zároveň snaží odrazit kritiky z okolního světa. Na jedné straně poukazuje na rostoucí finanční podporu, kterou poskytuje zemědělcům zejména vláda USA, jeden z hlavních kritiků společné zemědělské politiky. Zároveň otevírá zemědělský trh pro dovoz z nejhudších zemí světa.

V roce 2004 souhlasila Unie také s tím, že odstraní dotace na vývoz svých potravin do světa (ty se do té doby už snížily z 15 miliard eur v 90. letech na tři miliardy eur). Je však sporné, zda tato taktika uspěje, protože neřeší hlavní problém: otevření trhu Unie pro dovoz výrobků od velkých zemědělských producentů jako Argentina, Austrálie či Nový Zéland, kteří jsou hlavními kritiky Unie.¹ Tyto země se spolu s USA snaží, aby Brusel co nejvíce uvolnil dovoz levnějších zemědělských výrobků řady zemí Unie – zatím hrála první housle Francie, k ní by se však záhy mohli připojit i Poláci a Rumuni, které by jakákoli další reforma SZP postihla asi nejvíce. A tak nejvýraznějším podnětem pro reformování zemědělské politiky Unie zřejmě zůstává její další rozšiřování: už vstup první desítky nových členů přiměl politiku EU k souhlasu s postupným omezením dotací pro své farmáře. V případě Turecka se dokonce uvažuje, že na něj by se pravidla SZP vůbec nevztahovala. Je však otázkou, zda by v takovém případě nebyl největším poškozeným společný trh a jeho jednota.

¹ Zdroj: <http://www.eu4you.cz/kapitoly/spolecna-zemedelska-politika.php>

3 Očekávané dopady SZP na české zemědělství

3.1 Obecné vymezení Agrárního zahraničního obchodu (AZO)

Česká republika označovaná jako průmyslově vyspělá země s nedostatečnou surovinovou základnou si musí vytyčit prioritní cíl vedoucí k aktivní bilanci zahraničního obchodu. V průmyslové oblasti to platí bez výhrad, v zemědělství je to považováno za dlouhodobý cíl. Český agrární sektor v daných přírodních podmínkách nemůže uspokojit základní potřeby národního hospodářství a musí řadu komodit trvale dovážet. Obecně vymezený cíl, tedy větší participace českých masivně produkovaných agrárních produktů na jednotném trhu EU je tím více komplikován, čím více se tento jednotný trh otevírá liberalizačním tendencím¹. Plně otevřený agrární trh vede k tomu, že nákladové cenové relace určují světoví výrobci, kteří jsou schopni nabídnout potravinářské suroviny za nejvýhodnější ceny nebo nabízejí velmi kvalitní zboží, s vysokou přidanou hodnotou, značkové výrobky apod.

Koncepce soběstačnosti není v podmínkách jednotného trhu tak lehce přijatelná, vytváří představu, že se díky ní otvírá prostor pro růst produkce či alespoň udržení existujícího rozměru zemědělství. Nemůže tomu však být proto, že tato koncepce je trvale spojena s vysokou neefektivností, tj. že nealokuje výrobu do nejvhodnějších přírodních, resp. ekonomických podmínek. Postupné odbourávání celních bariér, rušení produkčních podpor a vývozních subvencí této efektivní alokaci napomáhá. Pokud konkrétní výrobci působí v agrárním sektoru za těchto podmínek, nejsou schopny poskytovat konkurenceschopné výrobky. To znamená, že i nadále bude ohrožován odbyt domácích výrobků na jednotném trhu cenově výhodnějšími dovozy z ostatních členských států EU.

Velcí vývozci na jednotném trhu unie jsou zpravidla i významnými dovozci; na úrovni v rozmezí od cca 4 200 – 4 900 EUR/obyv./rok se pohybují obraty AZO v

¹ Tuček, P., Metodická příprava sledování a vyhodnocování agrárního zahraničního obchodu ČR po vstupu do EU, VÚZE, Praha, 2004

Nizozemsku a Belgii. Řadu průmyslově vyspělých zemí EU lze řadit do skupiny zemí, jejichž agrární obrat se pohybuje v rozmezí 800 až 1 500 EUR/obyv./rok (Itálie, V. Británie, Španělsko, Francie, Švédsko), zatímco obrat AZO za ČR v roce 2005 nepřekročil hranici 600 EUR/obyv./rok. Na nižší úrovni se pohybuje agrární obrat ve většině nových členských zemí, a to v rozmezí 300 – 870 EUR/obyv./rok (Polsko, Slovensko, Lotyšsko, Maďarsko, Litva, Slovinsko a Estonsko)¹.

Pro český agrární obchod tedy vyplynulo, že v rámci EU 25 si co do objemu záporného agrárního salda v přepočtu na obyvatele stojíme na 14. pozici, v objemu vývozu na 16. pozici a v objemu dovozu na 19. pozici. Např. ve srovnání s Rakouskem, tj. země obdobného rozměru, ale s nesrovnatelně vyšším zastoupením podniků hospodařících v méně příznivých podmínkách, je objem jeho agrárního vývozu na obyvatele a rok zhruba trojnásobně vyšší a v dovozu cca 2,4 násobně vyšší než v ČR.

Nelze však vysledovat souvislost mezi ekonomickým rozvojem dané členské země a objemem AZO, protože situace se mění země od země, avšak platí, že rozsah zapojení českého agrokompexu do procesů mezinárodní dělby práce ve srovnání se špičkovými ekonomikami je dosti neuspokojivý, stejně jako ve většině zemí střední a východní Evropy. Pro vyspělé státy unie platí, že hodnoty jejich agrárního vývozu či dovozu jsou ve srovnání s ČR zřetelně vyšší, přičemž základní příčina rozdílných objemů AZO vyplývá obvykle z rozdílné míry přidané hodnoty a to především u vývozu.

3.2 Základní ukazatele AZO za období 2004-2006

V letech 2004-06 se český agrární vývoz a dovoz s výjimkou roku 2002 každoročně zvyšoval. Nejvíce patrný nárůst byl v letech po vstupu ČR do EU. Průměrné hodnoty vývozu let 2004-06 byly v porovnání s průměrem let 2001-03 vyšší o 52,8 %, u dovozu tento nárůst činil 45,9 % (tab.3).

¹ Pohlová, K., Tuček, P., Kraus, J. Český AZO dva roky po vstupu do EU. Výzkumná studie. Praha: VÚZE, 2007, č. 87

Tabulka 4: Vývoj základních ukazatelů AZO¹ ČR v letech 2004-2006

Rok	Vývoz		Dovoz		Obrat		Bilance	
	mil. Kč	Index ²⁾	mil. Kč	Index ²⁾	mil. Kč	Index ²⁾	mil. Kč	Index ²⁾
2000	47 724,5	100,0	64 883,3	100,0	112 607,8	100,0	-17 158,8	100,0
2001	49 418,2	103,5	69 081,0	106,5	118 499,2	105,2	-19 662,9	114,6
2002	45 123,8	94,6	68 850,0	106,1	113 973,8	101,2	-23 726,2	138,3
2003	48 793,7	102,2	74 029,2	114,1	122 823,0	109,1	-25 235,5	147,1
2004	61 526,1	128,9	93 543,6	144,2	155 069,8	137,7	-32 017,5	186,6
2005	78 519,6	164,5	103 744,2	159,9	182 263,9	161,9	-25 224,6	147,0
2006	79 008,2	165,6	111 940,0	172,5	190 948,2	169,6	-32 931,8	191,9

1, Kapitoly 1-24 celního sazebníku

2, Bázický index - báze r. 2000

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Zatímco meziročně agrární export v roce 2005 vzrostl o 27,6 % a agrární dovoz o 10,9 %, v roce 2006 došlo jen k 0,6 % růstu agrárních vývozů, ale k 7,9 % růstu dovozů¹. Daná skutečnost může být signálem, že růstový efekt z důvodu rozšíření unie o nové členské státy na straně agrárních vývozů pominul, zatímco na straně agrárních dovozů trvá a pokud by tento trend pokračoval, prohlubovalo by se i záporné saldo AZO. Průměrné hodnoty bilančního schodku v letech 2004-06 byly v porovnání s průměrem let 2001-03 vyšší o 31,4 %. Meziroční kolísání záporného salda je poměrně značné (např. v roce 2006 téměř o 31 %), dlouhodobý trend záporného salda vykazuje tendenci k růstu. Podíl agrárního vývozu, resp. dovozu na celkovém vývozu, resp. dovozu za období před a po vstupu, zůstává na straně vývozů celkem stabilní (kolem 3,7 %) a na straně dovozů vzrostl tento podíl o 0,3 p. b. na průměrných 5,4 % za tři roky našeho členství v unii. Za sledované období vzrostl obrat AZO větší měrou (index 148,7) než obrat celkového zahraničního obchodu (index 141,9). Tab. 4 zachycuje vývoj bilančního schodku AZO České republiky a stupeň krytí dovozů vývozy v období před a po vstupu do EU. Z řetězových indexů poté vyplývá jednak urychlení zahraničně obchodní výměny v souvislosti se vstupem ČR do unie, ale také utlumení agrárního vývozu v posledním analyzovaném roce. Stupeň krytí dovozů vyjádřený v tříletých průměrech vzrostl z 67,6 % za předvstupní období na 70,7 % za období 2004-06².

¹ Foltýn, I., Predikce agrárního sektoru do roku 2010, VÚZE, Praha, 2006

² http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/analyzy_csu

Tabulka 5: Vývoj základních ukazatelů AZO ČR a stupeň krytí dovozů vývozy

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	ø 2001-03	ø 2004-06
Vývoz (řetězový index)	100,0	103,5	91,3	108,1	126,1	127,6	100,6	100,0	152,8
Dovoz (řetězový index)	100,0	106,5	99,7	107,5	126,4	110,9	107,9	100,0	145,9
Bilanční schodek (řetězový index)	100,0	114,6	120,7	106,4	126,9	78,8	130,6	100,0	131,4
Stupeň krytí dovozů vývozy (%)	73,6	71,5	65,5	65,9	65,8	75,7	70,6	67,6	70,8

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

3.2.1 Agrární vývozy

Za tři roky členství ČR v unii ve srovnání s předstupním obdobím 2001-03 zůstává nadále nejdůležitější vývozní agregací kap. 04 „Mléko, mléčné výrobky, vejce“ při 14,2% podílu dané agregace na celkových agrárních vývozech v průměru za období 2004-06. Svoji pozici druhé nejvýznamnější agregace si zachovaly komodity zahrnuté do kap. 22 „Nápoje a lihoviny“ (10,1% podíl). Stejně tak za sledované období si pozici třetí nejvýznamnější vývozní agregace udržela kap. 17 „Cukr a cukrovinky“ (10,1% podíl). Další významnou vývozní agregací jsou položky zahrnuté do kap. 21 „Různé potravinové přípravky“ podílející se na celkových vývozech po celé sledované období kolem 8 až 9 %. Za stejné období si při mírné ztrátě podílu svoji pozici udržela kap. 10 „Obiloviny“. Svoji váhu na celkových agrárních vývozech si udržely kap. 01 „Živá zvířata“ a kap. 19 „Přípravky z obilovin“ (na stabilní úrovni kolem 5 % za celé sledované období).

3.2.2 Agrární dovozy

Za období 2004-06 ve srovnání s předstupním obdobím zůstává dovozní struktura českého AZO s výjimkou komodity maso vcelku stabilizovaná, ale i nadále zůstává rozmanitá v souvislosti s vysokou dovozní náročností českého agrokompexu. Největší dovozní agregaci představují dovozy kap. 8 „Ovoce, ořechy“ s dlouhodobě dominantním postavením. Proti vývozní struktuře došlo v rámci agrárních dovozů k mimořádné změně u položek zahrnutých v kap. 02 „Maso, droby“. V předstupním období 2001-03 se podílela tato agregace na celkových agrárních dovozech cca 4 %, po vstupu však její zastoupení vzrostlo o více než dvojnásobek (9,1 %) a maso představuje druhou nejtěžší dovozní agregaci českého agrokompexu. Průměrný hodnotový objem dovozů masa a droby na úrovni 9,3 mld. Kč za období 2004-06 zatěžuje naše záporné

agrární saldo. České zemědělství může těmto dovozům čelit, pokud bude posílena konkurenceschopnost tuzemské nabídky.

Tradičně významné zůstávají dovozy položek zahrnutých do kap. 21 „Různé potravinové přípravky“ v průměrném objemu cca 8,5 mld. Kč za období 2004-06 (8,2% podíl). V období po vstupu si udržely své postavení dovozní agregace zahrnuté do kap. 07 „Zelenina“ a kap. 23 Zbytky a odpady, krmiva“, kde se především jedná o dovozy kvalitních krmných komponentů

3.2.3 Salda v agrárním obchodě

Ve struktuře obchodního salda došlo po vstupu do EU ke změnám, nikoliv však ke změnám v takové míře, že by se z kapitol s aktivní obchodní bilancí staly kapitoly s pasivní bilancí a naopak.

Kap. 17 „Cukr, cukrovinky“ spolu s kap. 04 „Mléko, mléčné výrobky, vejce“, kap. 10 „Obiloviny“ a kap. 01 „Živá zvířata“ se v průměru za období 2004-06 staly rozhodujícími nositeli bilančního aktiva v souhrnné hodnotě 12,9 mld. Kč a zhruba čtyř pětiovým podílem na celkovém bilančním přebytku českého AZO. V předvstupním období 2001-03 spočívala hlavní váha bilančního aktiva na kap. 04 „Mléko, mléčné výrobky, vejce“, kap. 12 „Olejnatá semena a plody“, kap. 11 „Mlýnské výrobky, slad, škrob“ a kap. 22 „Nápoje a lihoviny“ se zhruba tříčtvrtinovým podílem na celkovém bilančním přebytku AZO. Platné nástroje SZP měly za následek, že ve zbožové struktuře aktivního agrárního obchodu vzrostlo zastoupení kap. 10 „Obiloviny“ o 15,8 p. b., kap. 17 „Cukr, cukrovinky“ 12,3 p. b. a kap. 01 „Živá zvířata“ o 7,4 p. b. a naopak zastoupení kap. 04 „Mléko, mléčné výrobky, vejce“ pokleslo za sledované období o 7,9 p. b., kap. 12 „Olejnatá semena a plody“ o 11,5 p. b. a kap. 22 „Nápoje a lihoviny“ o 11,9 p. b.¹

¹ Kraus, J., Reálný prostor pro snižování záporného salda českého agrárního obchodu, Výzkumná studie VÚZE, 2007, č.88 s. 14, 15

V absolutním vyjádření se významně rozvíjel obchod s obilovinami, cukrem a cukrovinkami a s živými zvířaty, tj. zejména komodit surovinové povahy, zatímco vývozy mléka a mléčných výrobků, mlýnských výrobků, sladu a škrobu prakticky stagnovaly. Za sledované období zřetelně poklesl vývoz olejnatých semen a plodů a zejména vývoz nápojů a lihovin. Ke změnám v souvislosti se vstupem ČR do unie došlo rovněž ve struktuře kapitol, jež jsou nositeli bilančního schodku českého AZO. V průměru za tři roky našeho členství v unii si největší podíl na pasivní bilanci AZO podržela kap. 08 „Ovoce, ořechy“ při nevýrazném poklesu zastoupení na bilančním schodku o 2,9 p. b., a naopak na uvedeném schodku, ve srovnání s předvstupním obdobím zřetelně posílilo zastoupení kap. 02 „Maso, droby“ (růst o 11,3 p. b.). Třetím důležitým nositelem záporného agrárního salda je kap. 07 „Zelenina“ za sledovanou časovou řadu při víceméně stabilním zastoupení na bilančním schodku. V absolutním vyjádření za sledovanou časovou řadu prudce narostl bilanční schodek u masa dále kakaa a kakaových přípravků a přípravků z obilí v téměř shodné dynamice narůstalo záporné saldo v obchodě se zeleninou a ovocem. Všechny uvedené agregace přispívají k růstu obchodního pasiva v souvislosti s naším členstvím v unii. V hodnotovém vyjádření zaujímají cca 72% podíl na celkovém záporném agrárním saldu. Za tři roky členství došlo ke vzniku bilančního schodku ve výši 36,3 mld. Kč¹.

Lze shrnout, že aktuální vývoj českého AZO, zejména pak jeho výsledky za poslední uzavřený kalendářní rok 2006 naznačují, že růstový efekt vlivem rozšíření unie o nové členské země na straně agrárních vývozu pominul, zatímco na straně agrárních dovozů trvá. Za situace, kdy průměrné tříleté bilanční pasivum AZO vzrostlo proti předvstupnímu období o 7,2 mld. Kč a za uplynulé tři roky členství v unii dospělo k hranici 30 mld. Kč pak nelze vyloučit, že bude docházet k dalšímu prohlubování záporné bilance českého AZO. Za zkoumanou časovou řadu do konce roku 2006 lze konstatovat, že zejména v druhé polovině roku 2007 dochází k dynamickému růstu CZV u celé řady významných komodit jak u nás tak v zahraničí².

¹ Šafaříková, L., Výsledky agrárního zahraničního obchodu ČR v letech 2005 a 2006 Ministerstvo zemědělství, Praha, 2007

² Kreutzer, T., Charakteristika českého zemědělství, Ministerstvo zemědělství - Odbor analýz a SZP EU, Praha, 2006

3.3 Kvantifikace struktury bilančního schodku AZO

Nekompetitivní netto dovozy

Rozhodující netto dovozní kapitolu za sledované období 2004-06 představují dovozy ovoce, dále importy vína či kakaa. Uvedené netto dovozní agregace se podílely za sledované období na celkových nekompetitivních dovozech cca 70 %; v hodnotovém vyjádření 23,6 mil. Kč. Dané strukturální vymezení se příliš nezměnilo i meziročně a uvedené agregace se na celkových netto nekompetitivních dovozech podílely 67,4 % v roce 2006. Pokud tedy posuzujeme rozměr netto nekompetitivních agrárních dovozů v relaci k celkovým agrárním dovozům vyplývá, že zůstává stabilní součástí českých agrárních dovozů v rozsahu více než jedné pětiny. Jinak vyjádřeno, na každých 5 Kč agrárních dovozů připadá jedna koruna netto dovozů nekompetitivních potravinářských surovin a potravin. Tyto netto dovozy byly a zůstávají stabilní součástí bilančního schodku českého agrárního sektoru a vzhledem k postavení českého zemědělství v rámci národního hospodářství a jeho konkurenční pozici vůči ostatním účastníkům agrárního trhu nelze očekávat ani do budoucnosti, že by bylo v silách českého zemědělství dané záporné saldo plně vyrovnat zvýšenými vývozy kompetitivního zboží. Možný posun v závislosti na tom, jak by se dařilo zvýšit nabídku vývozních fondů, zejména produktů s vyšší přidanou hodnotou však nelze vyloučit s odkazem na příklady některých hospodářsky vyspělých zemí, kde agrární vývozy zaujímají významné pozice.

Vyžádané netto dovozy

Jsou to dovozy uspokojující prostřednictvím agrárního zahraničního obchodu některé neopominutelné potřeby národního hospodářství, resp. vyžádané potřeby obyvatelstva, jsou významnou dovozní kategorií. Jejich rozměr je rovněž vcelku stabilizován na úrovni 6,3 mld. Kč ročně v průměru za období 2004-06 . Při jejich kvantifikaci bylo v řadě případů obtížné určit k jakým účelům příslušné dovozy slouží, a to zejména proto, že není vždy určeno, zda dovážený produkt slouží průmyslovým potřebám nebo k jiným účelům. Přesto však lze předpokládat, že omezený výběr agregací zahrnutých do kategorie vyžádaných netto dovozů z hlediska přijatého definičního vymezení vcelku odpovídá reálné situaci. Rozhodující netto dovozní kapitoly za sledované období 2004-06 představují dovozy okrasných rostlin, dále

dovozy tabáku a tabákových výrobků. Hodnotíme-li rozměr těchto vyžádaných netto dovozů, tak se podílejí cca 6 % na celkových agrárních dovozech za období 2004-06 a jejich zastoupení se prakticky nemění.

Vynucené netto dovozy

Vymezení této kategorie se jeví jako nejvíce problematické a svým rozměrem identifikuje možný potenciální prostor pro snižování pasivního schodku českého AZO aktivnější zahraničněobchodní výměnou zemědělskopotravinářského zboží převážně kompetitivní povahy. Je průkazné, že v dané kategorii český agrární sektor ztrácí a zřetelně napomáhá růstu záporného agrárního salda vlivem narůstající dovozní dynamiky zboží kompetitivní povahy obvykle s vyšší přidanou hodnotou ve srovnání s agrárními vývozy převážně surovinové povahy. V rámci provedené kvantifikace byla tato kategorie ohodnocena na celkovou částku 24,8 mld. Kč ročně v průměru za období 2004-06, přičemž meziročně došlo k jejímu více než dvojnásobnému navýšení na 28,3 mld. Kč v roce 2006 proti 12,4 mld. Kč v roce 2005. Se vstupem ČR do EU dochází v českém AZO, s produkty mírného zeměpisného pásma, kde byla naše výchozí pozice v řadě zbožově teritoriálních relací příznivější, k výrazně negativnímu vývoji. Účast na jednotném trhu a v důsledku této skutečnosti také některé řádové změny v obchodě se třetími zeměmi měly za následek růst pasivního schodku českého AZO a ztráty pozic tuzemských výrobců na domácím trhu. Tendence k růstu záporného salda znamená, že spolu s tím, jak český AZO ztrácí svoji konkurenceschopnost na jednotném trhu anebo na třetích trzích, tj. jak dochází k poklesu odbytu produkce agrárního sektoru, současně dochází k poklesu rozměru českého zemědělství. Tento negativní trend byl se vstupem ČR do EU zjevně nastartován.

Tabulka 6: Procentický podíl sledovaných kategorií na celkových netto agrárních dovozech, resp. vývozech

Ukazatel	2006	ø 2004-06
Podíl netto nekompetitivních dovozů na celkovém bilančním schodku AZO	73,9	78,6
Podíl vyžádaných netto dovozů na celkovém bilančním schodku AZO	21,1	20,9
Podíl netto nekompetitivních dovozů na celkových agrárních dovozech	21,7	22,9
Podíl vyžádaných netto dovozů na celkových agrárních dovozech	6,2	6,1
Podíl netto vynucených dovozů na celkových agrárních dovozech	25,3	24,1

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

3.4 Faktory ovlivňující zemědělský trh

Nutné je také uvést některé další skutečnosti ovlivňující zemědělský trh, jedná se především o problém faktické míry ochrany českých výrobců před zahraniční konkurencí, netarifní překážky obchodu, různé míry podpor do zemědělství a o aktivity související s činností mezinárodních obchodních společností a zahraničních investorů.

3.4.1 Míra ochrany před zahraniční konkurencí

K základní změně po vstupu ČR do EU došlo v míře ochrany domácího trhu vůči dovozům z členských států EU, již před vstupem do EU se začaly projevovat jisté tendence, kdy obvyklá cla ztrácela svou funkci především u citlivých agrárních komodit. Mezi citlivé položky zařazujeme mj. mléko a vybrané mlékárenské produkty, maso, drůbež, cukr, obiloviny, vybrané rostlinné oleje, některé druhy ovoce. Příliš expanzivní celní politika, resp. úsilí po vyšší celní ochraně má za následek nejen potlačení zahraniční konkurence, ale také ztrátu vlastní konkurenceschopnosti. V tržním prostředí srovnatelné ceny zahraniční konkurence řídí růst domácích cen a jsou signálem v chování výrobců přirozeně zvyšovat ceny. Tržní mechanismus má za následek, že pokud domácí cena vzroste a cena mezinárodního trhu nebo možného dovozu bude stagnovat, resp. relativně klesat, valorická cla vyměřená z nízké zahraniční ceny opět následně nebudou dostatečně chránit domácí výrobce.

Je tomu tak proto, že valorické clo může svou ochrannou funkci splňovat jen tehdy, pokud jsou ceny možného dovozu nižší maximálně o hodnotu tohoto cla. Pokud ale domácí ceny vzrostou, bude rozdíl mezi vnějšími („zahraničními“) cenami a domácími cenami u mnoha položek vyšší než v procentech vyjádřený celní tarif a ochrana trhu se nejen nezlepší, ale zhorší. A protože již v předvstupním období byly ceny řady agrárních komodit v zemích potenciálních dodavatelů zejména ze sousedních členských států prokazatelně nižší než CZV v ČR, každé navrhované zvýšení celních sazeb u citlivých produktů vede jen k růstu domácích cen bez příslušného ochrannářského efektu..

Daný mechanismus se sice nemůže v rámci vnitrounijního obchodu uplatnit, protože jednotný trh je trhem bezcelným, ale obdobný mechanismus platí v rámci obchodu mezi EU jako celku a třetími zeměmi. Je nutno dodat, že na jednotném trhu se vstupem nových členských zemí do EU se významně snížil prostor pro obchodní výměnu s třetími zeměmi.

3.4.2 Netarifní překážky obchodu

Spravedlivé soutěžní podmínky na jednotném trhu jsou podmíněny existencí takového volného trhu, který není ovlivňován možnostmi uplatnit netarifní překážky obchodu, což ve skutečnosti v řadě zemí nemusí platit. Stejně tak jsou srovnatelné soutěžní podmínky na trhu ohroženy tím, že v jednotlivých členských státech dochází k různé míře podpory. Tento závěr platí obecně ve srovnání mezi starými a novými členskými zeměmi a do té doby, než dojde k dorovnání výše přímých plateb všem členským státům do stejné úrovně. I po splnění tohoto požadavku bude nadále docházet k porušování principu rovnocenných soutěžních podmínek na evropském agrárním trhu. O existenci různých podpor, výhod či úlev nelze pochybovat, jsou nositeli konkurenčních výhod, přičemž jsou tyto informace obvykle důvěrné povahy a nelze je prakticky prokázat.

3.4.3 Pozice nadnárodních obchodních společností

Obchodní výměna je mezi členskými státy ovlivněna chováním obchodních či podnikatelských subjektů na trhu, přičemž jejich vliv je o to větší, čím větší je jejich tržní síla. Nové členské státy vstoupily na vyspělý jednotný trh, resp. jim byl tento trh zpřístupněn až v souvislosti se zrušením státního monopolu v oblasti zahraničního obchodu a teoreticky stejné obchodní podmínky pro ně začaly plně platit od 1. 5. 2004. Celý poválečný vývoj, a to zejména v Evropě, byl po desítky let ovlivňován řadou faktorů objektivní povahy, kterým se bylo nutno přizpůsobit. Po mnoho let budované obchodní vazby, využívání nejnovějších poznatků z technické či technologické oblasti, z oblasti marketingu, poskytování výhodných obchodních úvěrů, narůstající tržní image největších evropských potravinářských firem vedly k rozdělení trhů v rámci

jednotlivých tržních segmentů mezi jeho nejaktivnější účastníky, tj. ve prospěch společností s největší tržní silou. Do takto determinovaného jednotného trhu vstoupily nové členské státy málo připravené, s omezenými investičními možnostmi, takže konkrétní výsledky AZO po vstupu ČR do unie jsou očekávanými důsledky podstatně méně výkonné národní ekonomiky včetně agrárního sektoru.

Tyto zmiňované a mnohé další skutečnosti je důležité uvést proto, že objektivně existují, ale s připomenutím, že je lze jen velmi omezeně kvantifikovat, přestože mohou zásadním způsobem ovlivnit konečné výsledky AZO. Uvedené faktory mnohdy zásadně ovlivňují objemy a skladbu obchodovaného zboží mezi původními hospodářsky vyspělejšími státy EU 15 a novými členskými státy.

3.5 Aktuální predikce vývoje mezinárodního agrárního trhu

Prognóza vývoje světového agrárního trhu pro období 2007 - 2016, zpracovaná společně organizacemi OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Cooperation and Development)¹ a FAO (Organizace OSN pro výživu a zemědělství) je optimistická. Vychází z předpokladu zpomalení růstu světové populace z 1,23 % v průměru let 1997 - 2006 na 1,08 v následující dekádě, počítá se zvýšením průměrného globálního ročního hospodářského růstu z 2,86 % v uplynulém desetiletí na 3,05 % v prognózovaném horizontu a předpokládá tedy zvýšení průměrných příjmů na obyvatele a adekvátní zvýšení poptávky po zemědělsko-potravinářských produktech. Vychází zejména ze značného růstového potenciálu lidnatých zemí jako je Čína, Indie, Brazílie a Rusko. Je očekáváno výrazné zvýšení spotřeby zejména potravin s vyšší přidanou hodnotou v těchto zemích, tzn. masa a mléčných produktů a s odpovídající dynamikou růstu mezinárodního obchodu v těchto komoditních a teritoriálních segmentech.

¹ Dnes má OECD 30 členských zemí. Mezi dvacet zakládajících zemí patřily: Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Kanada, Lucembursko, Nizozemí, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, USA, Velká Británie, SRN, Švédsko, Švýcarsko a Turecko. Postupně vstoupily: Japonsko, Finsko, Austrálie, Nový Zéland, Mexiko, Česká republika, Maďarsko, Polsko, J.Korea a Slovensko.

Optimismus studie vychází také z předpokladu nízké inflace v rozvinutých zemích. V členských státech OECD by průměrný roční růst spotřebitelských cen neměl do roku 2010 překročit 2 %.¹ Neočekává se ani zásadní zlom ve výši úrokových sazeb v rozhodujících světových ekonomikách, prognóza však počítá s pokračováním oslabování USD a posilováním čínského juanu a brazilského realu.

Podle OECD a FAO bude světový agrární trh v období 2007 - 2016 velmi silně ovlivněn vývojem v produkci biopaliv. Týká se to zejména obilnin, cukru, olejnatých semen a palmového oleje. Existují tři hlavní kategorie cílů, které ve většině zemí motivují k produkci biopaliv. Především je to obava z budoucích nedostatečných disponibilít energetických zdrojů, zejména surové ropy. Dále jde o snahu omezit vzrůstající emise tzv. skleníkových plynů, které negativně ovlivňují klimatické poměry na Zemi a konečně o rozvoj nových agrárních trhů a zvýšení příjmů zemědělců. Prognóza OECD a FAO se nezabývá analýzou trhu s biopalivy, pouze zohledňuje možné důsledky jejich budoucí produkce a spotřeby v USA, EU, Kanadě, Číně a Brazílii pro mezinárodní agrární trh.

V EU by podle prognózy v roce 2016 mělo být použito na výrobu bioetanolu 18 mil. T pšenice, přírůstek spotřeby kukuřice a řepky (na produkci bionafty) by měl být méně dramatický. Kukuřice na bioetanol by se mělo v EU v roce 2016 spotřebovat 5,2 mil. t a olejnatých semen na bionaftu 21 mil. t². V Kanadě, která má významné zásoby fosilních paliv, je v porovnání s USA a EU očekáván pomalejší růst produkce biopaliv a rovněž nižší spotřeba obilovin a olejnin k jejich výrobě. V roce 2006 se spotřebovalo v Kanadě na produkci etanolu 4 % domácí kukuřice a do konce prognózovaného horizontu by tento podíl mohl vzrůst na 13 %. Pšenice by se mělo v roce 2016 použít na bioetanol zhruba 5,5 % z kanadské produkce. V Číně bude v roce 2016 podle citované prognózy pro výrobu etanolu spotřebováno 9 mil. t kukuřice, zatímco v roce 2006 to bylo pouze 3,5 mil. t.

¹ Kraus, J., Reálný prostor pro snižování záporného salda českého agrárního obchodu, Výzkumná studie VÚZE, 2007, č.88 s. 35

² Kraus, J. „Možné dopady změn mezinárodního agrárního trhu na český AZO“, Textová příloha Výzkumné studie VÚZE, 2007, s. 21

Prognóza vývoje mezinárodního agrárního trhu zpracovaná OECD¹ a FAO vychází ze dvou základních předpokladů: „Normálního vývoje počasí“ a „stagnace a mírného poklesu světových cen ropy“ (tab.5). Tyto předpoklady se ovšem jeví jako slabina prognózy, neboť snižuje její věrohodnost. Disponibilní zveřejněné prognózy, navazující na výsledky meteorologických, resp. klimatologických vědeckých týmů, nepotvrzují předpoklad „normálního vývoje počasí“ (tedy průběhu a rozdělení teplot a srážek odpovídajícímu dlouhodobým průměrům) v nadcházející dekádě, podobně ani predikce institucí zabývajících se využitelnými zásobami surové ropy ve vztahu k poptávce, resp. spotřebě neočekávají pokles cen nafty v příštím desetiletí. Shodují se naopak v předpokladu pokračování vysokých cen, případně v jejich dalším růstu.

Tabulka 7: Prognóza světových cen nafty (surová nafta Brent, USD/barel)

2001-2005 průměr	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
34,18	65,22	67,16	65,50	61,31	58,38	55,59	54,64	56,13	57,66	59,24	60,85

Pramen: OECD-FAO Agricultural Outlook 2007-2016

Na výsledky českého agrárního zahraničního obchodu, tzn. zejména na rozměr a vzájemný vztah jeho aktivní a pasivní složky, bude mít do budoucna vliv - tak jako v minulosti - kromě vývoje poptávky, nabídky a cen také řada dalších aspektů vnějších, unijních i vnitřních, faktorů ekonomických, politických, měnových, zdravotně hygienických, legislativních i nutričních.

4 Faktory ovlivňující mezinárodní agrární trh

Mezinárodní agrární trh byl v uplynulých čtyřiceti letech - kromě rozhodujících konjunkturálních a politických aspekt, - dočasně i dlouhodobě pod vlivem řady dalších faktorů. Většina z nich nebyla a ani nemohla být zohledňována ve výhledech a prognózách, přesto ovlivňovaly jak regionální tak světový agrární trh. Z těch významných lze připomenout periodické anomálie ve sklizních a výloveh působené mořským proudem El Niños, epidemické, resp. pandemické choroby rostlin a zvířat

¹ Brož, M.: OPEC: Ropný zlom nastane do deseti let. Petrol noviny- www.Petrol.cz

(slintavka a kulhavka, BSE, ptačí chřipka, prasečí mor, plísňová a virová onemocnění kukuřice atd.) měnové a finanční krize, extrémní vzestupy cen námořní přepravy v důsledku zvýšení pojistného vyvolaného zaminováním některých námořních cest v průběhu válečných konfliktů (Perský záliv), nebo dlouhodobě a nenápadně působící vliv turistického ruchu na skladbu spotřeby v některých regionech, podobně jako nezpochybnitelný vliv změn spotřebitelských preferencí působený zdravotní osvětou a změnou kulturních a stravovacích návyků.

Charakteristické pro tento zbožový segment mezinárodního trhu je také postupné „přelévání“ výkyvů mezi nabídkou a poptávkou z jedné komoditní agregace do dalších. Největší „dominový efekt“ vytvářel na agrárním trhu v uplynulých čtyřech dekádách deficit v nabídce obilnin, resp. zejména krmných obilnin.

4.1 Klimatické změny a změny životního prostředí

Podle nejnovější studie Mezivládního panelu OSN pro klimatické změny (IPCC) zveřejněné v září 2007 je globální oteplování nevyhnutelné. Už před více než deseti lety stanovily státy EU vzestup teplot o 2° C nad preindustriální hodnoty za srovnávací hladinu, po jejímž překročení přijdou devastující dopady klimatických změn, tzn. neúrody, nedostatek vody, vzestup hladiny moří, vymírání živočišných i rostlinných druhů a šíření nálezů. Změnami rozložení a intenzity dešťových srážek, vzestupem teplot a poklesem výkonnosti zemědělství budou nejvíce trpět nejchudší země a nemajetné vrstvy obyvatelstva. Studie IPCC konstatuje, že pokud vzrostou teploty průměrně o 1,5 až 2,5° C, budou až dvě miliardy obyvatel země čelit nedostatku vody a až 30 % rostlinných a živočišných druhů bude ohroženo vymřením.

Britský Meteorologický úřad sdělil, že by bylo nyní velmi obtížné zamezit dalšímu růstu oteplování a že by to vyžadovalo opatření, která v současném světě nejsou reálná. Vlády by se měly zaměřit na zmírňování klimatických změn omezováním emisí skleníkových plynů a „adaptování se“ na aktivní zvládání důsledků klimatických změn, jako jsou propady v objemech sklizní, záplavy apod

Také FAO uspořádalo 10 - 12 září 2007 v Římě zasedání věnované dopadu změn klimatu na světovou potravinovou bezpečnost. Z jednání vyplynulo, že pokud

bude pokračovat růst průmyslových emisí, jak se všeobecně předpokládá, zvyšující se teploty, zvýšené srážkové úhrny, období sucha, záplav, které budou výsledkem globálního oteplování, budou ohrožovat a narušovat zemědělskou produkci na celém světě, přičemž rozvojové země dopadnou nejhůře. Globální zemědělský potenciál by se mohl v důsledku těchto vlivů snížit o 15 – 20 %, přičemž by v některých zemích mohlo být toto snížení ještě mnohem větší.

Nový klimatický model z britského Meteorologického úřadu předpokládá takový vývoj pro příštích deset let, že celosvětová teplota stoupne do roku 2014 průměrně o 0,3° C, přičemž nejméně polovina roků v období 2009 - 2014 překoná dosavadní teplotní rekord z roku 1998 s průměrnou globální teplotou 14,5° C. Dále bude vzrůstat počet a rozsah povodní a zvýší se frekvence přírodních katastrof vyvolaných počasím. Mezi lety 2000 a 2006 se počet krizových situací zvýšil z 200 na 400. Adekvátně vzrostl i počet postižených obyvatel. Výrazně přibýlo záplav, z 60 v roce 2004 na 100 v roce 2006. Tento trend potvrzuje i 70 ničivých povodní od ledna do července 2007¹. Globální oteplování zvyšuje počet hurikánů. V Atlantiku vzniká od poloviny 90. let dvacátého století každoročně v průměru dvakrát více hurikánů než před sto lety.

Bezpečnostní opatření výrazněji vystoupí do popředí, jakmile jednotlivé země začnou čelit úbytku dostupných zdrojů a poklesu ekonomické vitality, zvýšenému tlaku na své ozbrojené síly, rostoucí nestabilitě ve strategicky významných regionech, zvýšené mezietnické rivalitě a zvyšování rozdílů mezi bohatými a chudými“.

4.2 Růst světové populace

„Je čím dál zřejmější, že růst světové populace ovlivňuje přírodní prostředí. Demografická exploze poškozují nejen podvyživené obyvatelstvo, které je součástí tohoto růstu, ale přináší ztráty i v jiných oblastech. Předpovídaný růst světové populace je při současném modelu a úrovni spotřeby neudržitelný. Růst počtu obyvatel Země je nepochybně problémem, který se zejména týká odpovídající nabídky potravin. resp. rovnováhy na mezinárodním agrárním trhu. Aktuální počet (září 2007) obyvatel Země

¹ Milm.,C.: Podle vědců už je příliš pozdě vyhnout se klimatickým změnám. Ecomonitor, 2007

je 6 602,2 mil. a roční přírůstek činí 1,167 %. Znamená to, že na Zemi ročně přibývá 77 mil. lidí. Natalita v globálním měřítku je 20,09 narozených a mortalita 8,37 zemřelých na 1000 obyvatel¹.

Teritoriální skladba a rozložení obyvatelstva se výrazně změní. Ve vyspělých zemích vzrůstá podíl obyvatel nad 75 let, v rozvojových zemích naopak podíl mládeže. Nejlidnatější zemí se stane podle všech předpovědí Indie (v roce 2007 činil roční přírůstek obyvatel Indie 1,606 %). Přírodní zdroje samozřejmě takovýmito přírůstkům nestačí. Ty se naopak zmenšují. Růst HDP v nejlidnatějších zemí světa bude doprovázen dynamickým růstem spotřeby. Pokud by např. spotřeba na hlavu v Číně dosáhla úrovně USA nebo Japonska, dosáhly by škody na životním prostředí a čerpání zdrojů fatálních rozměrů.

Tabulka 8: Projekce průměrných ročních přírůstků populace a HDP ve světě v období 2007-16 (%)

	Obyvatelstvo			HDP		
	1997-06	2007-16	Počet v roce 2006 (mil.)	1997-06	2007-16	Podíl v roce 2006 (%)
Svět celkem	1,23	1,08	6 530	2,86	3,05	100
Afrika	2,20	2,04	923	4,21	4,32	1,8
Latinská Amerika	1,40	1,17	564	2,27	3,79	5,9
Severní Amerika	1,02	0,86	332	2,81	2,62	32,3
Evropa	0,29	0,06	527	2,20	2,13	27,6
Asie	1,15	0,98	4 150	3,55	4,02	30,3
Oceánie	1,36	1,08	33	3,33	2,72	2,0

Pramen: Revidovaná projekce růstu světové populace OSN z roku 2004 a Projekce růstu světové ekonomiky Světové banky z roku 2007

Tabulka č. 8 ukazuje možný budoucí růst obyvatelstva v jednotlivých světadílech a s tím související růst HDP. Růst světové populace vede ke zvyšování zátěže životního prostředí, zrychluje se také čerpání přírodních a energetických zdrojů, snižuje se dostupnost pitné vody a zemědělsky využitelné půdy, zvyšuje se potenciální riziko mezinárodních a etnických konfliktů. Zatímco v zemích vyspělých prudce vzrůstá podíl starých lidí a přírůstek obyvatelstva je do značné míry důsledkem prodloužení lidského věku, v zemích rozvojových naopak akceleruje podíl mladých lidí a dětí. I tato

¹ Mládek, J.: Kyvadlo globalizace se obrací. Centrum pro studium ekonomické svobody, Praha, 2007

nerovnováha může přispět k mezinárodním konfliktům, s ohledem na to, že mládež je radikálnější a bojovná, zatímco starší generace je tolerantnější a pasivnější.

Oblasti průmyslového severu s mnohem vyšší spotřebou na hlavu zatěžují zemské zdroje více než rozvojové země, proto, že spotřebují daleko víc. Podle některých výpočtů představuje průměrné americké dítě pro životní prostředí dvakrát větší hrozbu než dítě švédské, třikrát větší než italské, třináctkrát větší než brazilské a pětadvacetkrát větší než indické a dvěstěosmdesátkrát větší než dítě čadské nebo haitské, neboť jeho celoživotní úroveň spotřeby je o tolik vyšší.

4.3 Změny spotřebitelských zvyklostí

Intenzivní rozvoj turistického ruchu má vliv na změny spotřebitelských zvyklostí. Vzhledem k demografické skladbě turistického ruchu se „internacionalizace kuchyní“ všeobecně projevuje odklonem od „etnických“, resp. národních kuchyní, zejména v asijských zemích ve prospěch „euroamerické“ spotřeby potravin. Z hlediska skladby mezinárodního agrárního trhu je důležitý zejména růst spotřeby bílého pečiva, červeného masa, sýrů a piva na úkor tradičních asijských potravin (rýže, ryb a některých dalších mořských produktů, některých druhů zeleniny a plodů). Podobné změny ve spotřebě se vyskytují také v jihoamerických regionech se zvýšeným turistickým ruchem a v oblastech s růstem industrializace. Růst spotřeby potravin uvádí tabulka č.9.

Tabulka 9: Prognóza růstu spotřeby hlavních agrárních produktů v období 2007-2016 (průměrné roční přírůstky v %)

	Svět celkem	OECD	Ostatní země
Pšenice	0,8	0,9	0,8
Rýže	0,9	0,1	1,0
Krmné obiloviny celkem	1,2	0,9	1,5
z toho pro krmné účely	1,0	0,5	1,5
Olejniny	1,9	1,3	2,2
Olejnaté šroty	2,1	0,9	3,2
Hovězí maso	1,5	0,2	2,4
Vepřové maso	1,7	0,5	2,2
Drůbeží maso	1,9	1,1	2,4
Máslo	2,3	0,0	3,4
Sýry	1,3	1,1	2,0
Sušené odstředěné mléko	1,1	1,0	1,3
Sušené plnotučné mléko	2,5	1,0	2,8
Rostlinné oleje	2,5	2,4	2,6
Čukr	1,8	0,5	2,2

Pramen: OECD-FAO Agricultural Outlook 2007-2016, OECD-FAO 2007

4.4 Relativní a absolutní úbytek disponibilní zemědělské půdy

Celková rozloha pevniny na planetě Zemi je 148,94 mil. km². Z toho je 13,31 % zemědělské půdy a 4,71 % trvalých kultur. Zemědělsky využívané půdy je tedy 19,824 mil. km². Odpovídá to přibližně 0,30 ha na jednoho obyvatele.

Přírůstky globální výměry zemědělské půdy mohou být nejčastěji výsledkem likvidace lesních porostů, zejména deštných pralesů v jihovýchodní Asii a Jižní Americe. Takto získávané nové plochy zemědělské půdy nejsou příliš vhodným řešením nedostatečné nabídky potravin, neboť to působí negativně na zemské klima.

K úbytku zemědělské půdy dochází kontinuálně s přírůstkem obyvatelstva na celé Zemi, ve vyspělých státech obvykle rychleji, je to spojené s výstavbou měst, komunikací, infrastruktury, sportovišť, vojenských objektů apod. Vážné důsledky tohoto procesu si pravděpodobně vlády států ani neuvědomují. Půda plní řadu funkcí. Není to pouze obecná produkční funkce v zemědělství a lesnictví, ale půda je i rostorem pro vodu a rostlinné živiny. Množství vody zadržované např. v půdách ČR je mnohonásobně vyšší než objem vody všech našich vodních toků a nádrží. Zábory půdy stavební činností v EU jsou patrně nejhorším destruktivním procesem, protože při nich dochází ke zničení všech ekologických a produkčních funkcí půdy. V roce 1999 v průměru zástavba představovala v EU 15 asi 9 % celkové rozlohy členských států¹. Tento destruktivní proces se však velmi výrazně zrychluje. Budou-li zábory pokračovat stejným tempem jako dosud, odhaduje se, že kolem roku 2060 - 2070 by např. v bývalé Spolkové republice Německo zemědělská půda přestala existovat².

Celosvětový vzestup cen zemědělských pozemků bude pokračovat. Nároky na rozšiřování orné půdy stoupají, avšak až na výjimky v několika málo zemích (např. v Brazílii) existují velmi malé rezervy pro rozšiřování zemědělského půdního fondu. Ve všech ostatních zemích se naopak fond zemědělské půdy v důsledku uvedených tendencí zmenšuje.

¹ Novák, P.: Ochrana půdy v Evropské unii. Euro-Magazín 4, 2007, str.17-21

² Javůrková, J.: Ceny zemědělské půdy v celém světě stoupají. Agronavigátor UZPI, 28. 9. 2007

4.5 Úbytek disponibilních zdrojů sladké vody

S přírůstkem světové populace vzrůstá také spotřeba vody. Od roku 1940 do roku 2006 se spotřeba vody na Zemi zvýšila čtyřikrát. Zpráva OSN o životním prostředí „GEO 2000“ tvrdí, že „světový koloběh vody zřejmě nebude v nadcházejících desetiletích schopen uspokojovat požadavky, které jsou na něj kladeny. Nejobvyklejším měřítkem „dostatku“ vody je tzv. „index vodního stresu“¹. Tento index se snaží určit přibližné minimální množství vody na obyvatele, která vytvoří podmínky odpovídající kvalitě života v zemi se suchou oblastí. Index předpokládá, že člověk potřebuje pro pití, domácnost a osobní hygienu kolem 100 litr, vody denně a dalších 500 až 2 000 litr, na osobu a den spotřebuje zemědělství, průmysl a výroba energie. Je zvýšen o určitou rezervu pro případy sucha a je nastaven tak, že pokud má země k dispozici méně než 4 660 litrů vody na osobu a den předpokládá se, že bude mít v dodávkách vody značné problémy. Když je dostupný objem vody nižší než 2 740 litr, na osobu a den, jde o zemi s chronickou nouzí o vodu². Podle jiných kritérií trpí chronickým nedostatkem vody 2 mld. obyvatel, žijících v 80 státech světa. Značným nedostatkem vody je postižena především velká část tropické Afriky, Blízkého a Středního východu, část Austrálie, rozsáhlé oblasti na západě USA, severozápadě Mexika, pacifické pobřeží Chile a Peru. Podle statistik „Světové rady pro vodu se odhaduje, že k roku 2015 vzroste počet obyvatel postižených nedostatkem vody na 3,5 mld. Vlivem nadměrné spotřeby zasáhl člověk negativně do koloběhu vody v mnoha regionech světa.

Také vlivem zvyšování teplot na Zemi, tání ledovců a zvýšenému výparu vody dochází k anomáliím. Rozloha ledovců se v posledních dekádách zmenšila zhruba o třetinu. V důsledku těchto jevů vzniká zejména v čínském zemědělství řada problémů. Bohatší státy mohou deficit vody řešit odsolováním mořské vody nebo recyklací vody.

¹ Ptáček, F.: Je na světě dost vody? Lovosický dnešek č. 11, 2006

² Jánský, B.: Spotřeba vody ve světě. Styl č. 26, 2000

4.6 Dynamický rozvoj nejlidnatějších zemí světa

Ekonomika Číny je čtvrtá největší na světě. Od roku 1978 do roku 2006 se ekonomický výkon země zdesetinásobil (ze 140 mld. USD na 1,4 bilion, USD). Zatímco v roce 2004 vykazovalo saldo obchodní bilance přebytek 32 mld. USD, v roce 2005 to bylo 102 mld. USD a v roce 2006 již 177 mld. USD¹. Čínský růst ekonomiky na počátku 21. století dlouhodobě překračuje hranici 10 % a ohrožuje již zavedené ekonomiky v Evropě, Asii i Severní Americe. Přitom se vláda v Číně snaží růst ekonomiky již delší dobu přibrzdit. V roce 2006 čínská ekonomika vzrostla o 10,7 %, tzn. nejrychlejším tempem za posledních 11 let.

Meziroční růst obrátu zahraničního obchodu Číny se v posledních letech pohyboval kolem 23 %. Také pro EU je již Čína největším dodavatelem. Podle EUROSTATU se v roce 2006 zvýšil objem evropského dovozu z Číny o 21 %, zatímco import z USA pouze o 8 %. Čína tak „sesadila“ z vedoucí pozice největšího dodavatele do EU Spojené státy. Čína exportovala do EU také v prvních měsících roku 2007 více zboží, než USA. Prudké zvýšení čínského dovozu je velmi citlivou politickou otázkou a vzbuzuje obavy o budoucnost evropské konkurenceschopnosti. Přesto, že se vývoz EU do Číny v roce 2006 zvýšil meziročně o 23 % na 63 mld. EUR, nadále zůstává nedostatečný. Bilanční schodek zahraničního obchodu EU s Čínou vzrostl na 172,1 mld. EUR, proti 111,9 mld. EUR v roce 2005².

Čína má největší devizové rezervy na světě a to ve výši 987,9 mld. USD. Devizové rezervy USA činily ke stejnému datu 100 mld. USD. Čína v současné době spotřebovává více zdrojů než USA. Pokud bude čínské hospodářství expandovat každoročně jen o 8 %, čínský příjem na jednoho obyvatele dosáhne současné americké úrovně v roce 2031. Pokud by se úroveň spotřeby v Číně vyrovnala s dnešní spotřebou v USA, bude to znamenat, že 1,45 mld. Číňanů spotřebuje dvě třetiny globální sklizně obilovin, spotřeba papíru by musela být dvojnásobná v porovnání se současnou celosvětovou produkcí. Kdyby Čína měla mít tři automobily na každé čtyři obyvatele,

¹ Brown, L.: Jak Čína spotřebovává svět. Britské listy, 2006

² Wolfensohn, J.: Světu bude vévodit Čína a Indie. Britské listy, 2006

jako je tomu dnes v USA, bude v Číně 1,1 mld. aut, přičemž dnes je na světě 800 mil. aut. Čína by musela využívat 99 mil. Barelů ropy denně, v současnosti se však na světě těží jenom 88 mil. barelů a jen těžko se bude někdy těžit víc. Lze tedy usuzovat, že těžiště globální ekonomiky se přesunuje na východ, do Indie a Číny, neboť právě tyto dvě země začínají spolupracovat.

4.7 Vzrůstající dynamika urbanizace

Lidé žijící ve městech mají početní převahu nad obyvateli venkovských oblastí. Urbanizace bude i nadále pokračovat, hlavně v Africe a Asii, kde bude do roku 2030 soustředěna většina velkých měst. Zatímco v roce 1900 připadal na deset obyvatel planety jeden obyvatel města, v roce 1950 už to byli takřka tři. V roce 2030 bude z 8 mld. obyvatel Země žít 5 mld. ve městech.

V posledních letech se výrazně zvýšil podíl velkých aglomerací s více než 10 mil. obyvatel. Zatímco v roce 1975 byly jen tři (Tokyo, New York a Mexiko), v roce 2005 jejich počet dosáhl dvaceti. V čele je stále Tokyo (35,2 mil.), Mexiko (19,4 mil.) a New York (18,7 mil.). Předpokládá se, že do roku 2015 bude megapolí, tedy měst s více než 20 mil. obyvateli, 239¹.

Nejrozsáhlejší urbanizaci předpokládá OSN v rozvojových zemích. Již v současné době je např. v Jižní Americe urbanizace na úrovni 78 %. Problém pokračující urbanizace z hlediska světové výživy a dostupnosti potravin je v tom, že s pokračující urbanizací se dále snižuje výměra zemědělské půdy, zvyšují se náklady na přepravu a skladování agrárních surovin, negativně působí na životní prostředí a vytváří sociálně-problémová ohniska. Počet obyvatel, jejichž výživa je vázána na tzv. přirozené zdroje, se rychle zmenšuje.

¹ Každý druhý obyvatel planety žije ve městě. Studie ČTK, Aktuálně.cz.

4.8 Cenový vzestup energetických a jiných surovin

Cena americké ropy v současné době překročila hranici 120 USD za barel. V roce 1999, kdy asijská ekonomická krize snížila poptávku, stál barel ropy 12 USD. Od té doby ceny ropy s nepravidelnými výkyvy vzrůstají. Současný cenový vzestup je dán na jedné straně rychle se zvyšující poptávkou zejména v jihovýchodní Asii a na druhé straně nedostatečnou kapacitou rafinerií hlavně v USA. Neustále se zmenšuje tzv. rezervní těžební kapacita, tj. množství ropy o které mohou těžařské společnosti krátkodobě zvýšit produkci v případě převisu poptávky. Tato rezervní kapacita je v současnosti na svém historickém minimu a tvoří pouhých 2 % světové produkce. Výpadky těžby, vyvolané např. přírodními katastrofami, pak vyvolávají velké výkyvy v ceně ropy na mezinárodním trhu.

S růstem čínské spotřeby ropy se svět ocitá na pokraji ekonomické války o suroviny. Čínská spotřeba této suroviny je dnes už tak vysoká, že by jí nebyl schopen uspokojit ani ropovod, který by jí spojil přímo se Saudskou Arábií. USA a Japonsko. Světoví spotřebitelé se cítí být ohroženi, protože čím více ropy Čína spotřebuje, tím méně zbude pro ně.

4.9 Růst požadavků na alternativní energetické suroviny produkované na půdě

Hrozba budoucího poklesu nabídky fosilních paliv a celkově nedostatku energií a paliv byla rozhodujícím motivem pro nové energetické koncepce, uplatňující pěstování energetických surovin na půdě. V roce 2005 bylo ve světě vyrobeno 21,7 mil. t etanolu jako náhrady fosilních motorových paliv, v roce 2006 již 27,3 mil. t a pro rok 2007 se výroba pohybovala kolem 35 mil. t¹.

V roce 2006 bylo pro výrobu biopaliv využito cca 3 % zemědělské půdy EU. Podstatné zvýšení produkce biopaliv a poptávka po zemědělských surovinách se také promítne do zvýšení jejich ceny. Produkce bionafty vzrostla v EU v roce 2006

¹ Javůrková, J.,: EU bude mít dost zemědělské půdy pro výrobu biopaliv do roku 2020. <http://www.agronavigator.cz/>

meziročně o 54 % na 4,89 mil. t. Současná kapacita rafinerií umožňuje ročně vyrobit až 10,29 mil. t. Výroba bionafty v Evropě v posledních letech vzrostla. Meziroční přírůstky na počátku uplynulé dekády činily cca 30 %, v roce 2005 byl vzestup zhruba dvoutřetinový. Bionafta se na celkovém objemu biopaliv v EU podílí čtyřmi pětinaми a v současné době se v Evropě produkuje ve 185 rafineriích. Evropská unie se na globální produkci bionafty v roce 2006 podílela přibližně 77 %. Druhým největším výrobcem bionafty jsou USA, kde se jí ve stejném roce vyprodukovalo 836 tis. t¹. Zvyšující se zájem o biopaliva a dynamicky vzrůstající objem zpracovatelských kapacit na jejich výrobu v celém světě povede v příštích letech k růstu cen zemědělských komodit, protože zvýší poptávku zejména po obilovinách, olejnatých semenech a cukru. Už celkem 41 vlád ve světě podporuje používání zemědělských surovin k výrobě biopaliv.

4.10 Úbytek tzv. „přirozených zdrojů“

Organizace FAO odhadovala v roce 2000, že na Zemi se dosud živí zhruba 150 mil. obyvatel tzv. přirozenými zdroji potravy, myšleno sběrem a lovem. Rychlý úbytek těchto zdrojů, vyvolávaný civilizačními procesy, snižuje podíl světové populace závislé na těchto zdrojích. Přirozené zdroje hrají významnou roli ve výživě většiny obyvatelstva. Jedná se jak o kácení lesů a pralesů, tak o využívání moří intenzivním rybolovem a pokračující znečišťování moří.

Rychlá pokračující likvidace deštných pralesů je dnes odsuzována zejména z hledisek klimatických změn, které ovlivňuje. Zatím poskytují světové oceány asi 10 % živočišných bílkovin, které se na světě vyprodukují. Přírůstek rybolovu byl v posledních čtyřech dekáдах výrazně vyšší než celosvětový přírůstek produkce potravin a rovněž vyšší než přírůstky světové populace. Počátkem 90. let již činily roční úlovky mořských ryb ve světovém měřítku asi 99,5 mil. t. Vzniká reálné nebezpečí trvalého poklesu nabídky těchto biologických zdrojů, zejména v pevninských šelfech.

¹ ČTK: Výroba bionafty v EU vzrostla o polovinu <http://www.petro.cz>, 3. 9. 2007

4.11 Měnové výkyvy

Hodnota amerického dolaru se snižuje na historická minima. Čína, která je držitelem největších devizových rezerv v hodnotě cca 1,33 bilionu USD s poklesem hodnoty USD ztrácí. Nepřiměřeně nízký kurs čínské měny umožňuje Číně ve vývozu levně konkurovat americkým producentům a přispívá k enormnímu růstu bilančního schodku USA v zahraničním obchodě i přesto, že byl jüan v posledních dvou letech revalvován o 10 %. Odhaduje se též, že Čína vlastní americké obligace v hodnotě vyšší než 900 mld. USD¹. Pokud by Čína k výprodeji svých dolarových rezerv skutečně přistoupila, mohla by způsobit kolaps amerického dolaru a značné těžkosti světovému hospodářství. Již v roce 2006 bylo konstatováno, že čínská vláda informovala americkou administrativu, že se „hodlá zbavit svých rezerv v hodnotě bilionu USD a proměnit je v EURA a rezervy zlata a stříbra“. Poklesem hodnoty USD o cca 30 %, ke kterému došlo v minulých měsících ztratila Čína téměř 300 mld. USD v důsledku toho, že využívá dolar jako rezervní měnu. Neklid a výrazné změny hlavních světových měn může vlivem jejich dalšího pokračování velmi zkomplikovat mezinárodní obchod všeobecně, může vést k zavedení řady restrikcí a regulačních opatření a způsobit tak i nežádoucí výkyvy na mezinárodním agrárním trhu.

4.12 Vzrůstající disharmonie mezinárodních vztahů

I menší regionální konflikty v minulosti narušily mezinárodní agrární trh, resp. alespoň některý jeho zbožový segment.

Jako příklad týkající se disharmonie mezinárodních vztahů lze uvést Velkou Británii, která se připravuje vznést územní nárok na tisíce kilometrů čtverečních mořského dna v Atlantickém oceánu, které leží v okolí některých jejích vzdálených ostrovů. Velká Británie doufá v potenciální využití podmořského nerostného bohatství

¹ Čína hospodářsky hrozí Spojeným státům. Britské listy 8. 10. 2007

na tomto území. Chce využít mezinárodního práva, které zemím umožňuje nárokovat mořské dno do vzdálenosti 560 km od vlastního území¹.

Rusko má například největší zásoby zemního plynu a je druhým největším exportérem ropy po Saudské Arábii. Jeho současné zásoby začnou podle předpokladů klesat pro roce 2010. Ruské ministerstvo přírodního bohatství očekává, že existující zásoby budou vyčerpány do roku 2030. Z průzkumů vyplývá, že ropné zásoby USA bude možné čerpat ještě zhruba 10 let. Zásoby Norska vydrží ještě zhruba sedm let, avšak britský těžební průmysl v Severním moři by měl ukončit činnost již za pět let. Vědci předpokládají, že neprozkoumané zásoby v Arktidě budou mít rozhodující vliv na budoucnost světové energetiky. Toto teritorium může skrývat až 10 bilionů tun zemního plynu a ropy. Náklady na těžbu (dno je cca 200 m) se zdají být při dnešních a očekávaných cenách ropy zvládnutelné. Rusko, na základě odebraných vzorků mořského dna prohlásilo, že má důkazy, že podmořský horský řetězec, tzv. Lomonosovův práh je součástí kontinentálního šelfu Ruska a má tudíž dle mezinárodních dohod nárok na využívání. USA, Dánsko, Kanada a Norsko mají zřejmě jiný názor a hledají možnost, jak zablokovat tento ruský nárok.

Každé zhoršení mezinárodních vztahů vždy komplikuje úsilí o mezinárodní obchodní dohody a zejména o liberalizaci mezinárodního trhu, vede k růstu restrikcí a bariér, působí na růst nákladů mezinárodního obchodu a tudíž na zvyšování cen. K dřívějším možná „tradičním“ mezistátním disharmoniím se v posledních letech připojují další. Převažujícím motivem je úsilí států kontrolovat nebo účastnit se využívání globálně ubývajících přírodních zdrojů.

5 Očekávané změny na mezinárodním agrárním trhu a možnosti adaptace AZO ČR

Tendence a faktory, uvedené v předchozí kapitole, které spolu úzce souvisí a vzájemně se ovlivňují, v posledních letech rostou a projevují se v celém světovém hospodářství a mezinárodních vztazích.

¹ ČTK: Británie chce právo na mořské dno u Falkland. Petro noviny <http://www.petro.cz/ropa/>

Na mezinárodním agrárním trhu lze očekávat v období let 2008 až 2014 následující změny¹:

- V důsledku dalšího růstu cen ropy a zemního plynu se zvýší mj. ceny hnojiv a pesticidů, zvýší se náklady na vnitrostátní i mezinárodní přepravu, porostou náklady mezinárodní lodní a letecké přepravy, náklady na skladování, zejména v chladírnách a mrazírnách, vzrostou ceny za plastové obaly.
- Vlivem dynamického růstu poptávky po energii vzroste cena pracovní síly, ale také náklady na závlahová hospodářství a na provozování skleníků.
- Zvyšující se poptávka po surovinách pro bioenergetická paliva obecně zvýší poptávku po půdě a její cenu v rozhodujících produkčních oblastech.

Pokračující pokles konečných zásob a růst poptávky po obilovinách, olejninách, olejích, cukru a perspektivně dalších rostlinných produktech, zpracovatelných na bioenergetická paliva spolu s výše uvedenými změnami, ovlivňujícími náklady produkce, povede k růstu cen nejen uvedených základních rostlinných komodit, ale postupně také k růstu cen živočišných produktů.

- Frekvence meteorologických anomálií se zvýší a přispěje k nestabilitě některých zbožových a teritoriálních segmentů mezinárodního agrárního trhu
- Kurz USD ve vztahu ke koši šesti hlavních měn se dále sníží. Daný vývoj povede k růstu cen ropy (v USD), paralelně ale k jejímu částečnému zlevnění pro dovozce ze zemí s měnou na USD nezávislou. Dovoz potravinářských surovin a potravin z USA a dolarových oblastí bude relativně výhodnější. USA budou korigovat pokles hodnoty USD zvýšením úrokových sazeb, což omezí užití dolaru jako platebního ekvivalentu. Dovoz agrárního zboží do USA se může snížit.

¹ Štiková, O., Sekalová, H., Mrhálková I.: Vývoj spotřeby potravin a analýza základních faktorů, které ji ovlivňují. Studie VÚZE č. 73, Praha, 2007

- Spotřeba potravin v Indii a Číně dynamicky poroste, což zvýší poptávku a následně ceny na mezinárodním agrárním trhu, zejména u živočišných produktů, mlékárenských produktů a olejů a tuků.
- Vybrané rozvojové země začnou exportovat bioenergetická paliva, resp. suroviny pro jejich výrobu.
- Zvýší se nabídka i poptávka po geneticky modifikovaných odrůdách, resp. jejich osivech a sádích. Podíl ploch zemědělské půdy využívaný pro GMO vzroste.
- Úsilí o všeobecnou liberalizaci na mezinárodním agrárním trhu bude narážet na nově zaváděna cla (včetně cel vývozních) a rozpočtové podpory (bioetanol, bionafta). Relativní pokles nabídky sníží úsilí po všeobecné liberalizaci.
- Mezinárodní agrární trh, v uplynulých třiceti letech charakterizovaný trvalým převisem nabídky u většiny komodit, bude postupně konvertovat na trh prodávajícího.

Možnosti českého zemědělství přizpůsobit se očekávaným změnám na mezinárodním agrárním trhu jsou velmi omezeny. Rozhodující koncepční opatření jsou a budou formulována Evropskou komisí. Evropský parlament již podpořil návrh EK na zrušení povinného vyjímání půdy z produkce, přičemž poslanci doporučili, aby zrušení povinného uvádění půdy do klidu bylo prodlouženo až do roku 2009. Většina poslanců však zdůraznila, že současnou krizi na trhu s obilninami a nepřetržitý růst cen základních potravin nemůže vyřešit pouze jednorázové zrušení vyjímání půdy z produkce a problém by měl být řešen v rámci „Health Check“ SZP. Výměra půdy, která v současné době podléhá povinnému vynětí z obhospodařování představuje 3,8 mil. ha. Pokud se sníží na nulu, mohlo by, vzhledem k průměrným výnosům obilovin, být k dispozici navíc cca 10 mil. t obilovin.

Obecně se jako koncepční a aktuální v daných souvislostech jeví všechna opatření směřující k ochraně zemědělské půdy, omezení převodů zemědělské půdy na stavební parcely, všechna opatření omezující zábory půdy, podpora zavádění nových intenzivních odrůd a plemen, jejich šlechtění a výzkum směřující k produkci s nejlepšími cenově- nákladovými parametry. Podobně lze charakterizovat jako nutná

všechna opatření vedoucí k omezení spotřeby energií a paliv, počínaje preferencemi kolejové dopravy, veřejné dopravy, využívání všech alternativních zdrojů energií, rozšíření produkce jaderné elektrické energie, zavádění úsporných technologií v potravinářském průmyslu a zemědělství apod. Jinak vyjádřeno: nutno podpořit všechna opatření posilující konkurenceschopnost agrárního sektoru.

5.1 Odhad možných důsledků konverze mezinárodního agrárního trhu pro AZO ČR

Agrární zahraniční obchod bude v následujícím desetiletí zásadně ovlivňován nejen změnami nabídky a poptávky na mezinárodním agrárním trhu a zvýšením cen na základních trzích hlavních komodit, ale současně velmi pravděpodobnými modifikacemi objemu a skladby agrární poptávky na trhu.

Na straně českého agrárního exportu lze očekávat následující vývoj¹:

- Objem i hodnota vývozu nadále poroste, růst bude pokračovat a jeho tempo bude vyšší než odpovídající dynamika dovozu. V zahraničí vzroste poptávka a ceny vývozu budou všeobecně vyšší. Cena půdy v hlavních destinacích českého agrárního exportu se zvýší dynamičtěji než v ČR, což může být pro ČR komparativní výhoda u některých zemědělských surovin a polotovarů. ČR bude úspěšně exportovat opět zejména tzv. tradiční vývozní komodity, tj. slad, chmel, ječmen, pivo, úspěšný bude i vývoz olejnatých semen, olejů a tuků z domácích surovin. ČR bude schopna efektivně exportovat také chlebové obiloviny. Zvýšení cen průmyslových hnojiv a pesticidů může paradoxně přispět k posílení extensivnějších postupů a k relativně ekologičtější produkci, přičemž ale ekologické zemědělství a jeho produkty budou cenově méně diferencované proti běžné agrární produkci. Konkurenceschopnost některých finálních vyvážených potravinářských výrobků, produkovaných z importovaných surovin při vysokých energetických nákladech (čokoláda, tabákové výrobky, některé nealkoholické nápoje apod.), se v důsledku růstu přepravních a energetických nákladů a cen frachtu sníží. Výrobci budou obecně preferovat zpracování v blízkosti přístavů a překladišť.

¹ Kraus, J. „Možné dopady změn mezinárodního agrárního trhu na český AZO“, Textová příloha Výzkumné studie VÚZE, 2007, č. 88, str. 31

Perspektivně napjatá situace v nabídce energií v ČR může negativně působit na skladbu exportu směrem k méně prefabrikovaným výrobkům. Posilování hodnoty koruny (měnového kurzu) se zastaví a vůči EURU směnný kurz koruny buď poklesne, nebo bude stagnovat. Daný vývoj zvýší možnosti a výhodnost agrárního vývozu energeticky méně náročného zboží. Cena pracovní síly v ČR naopak vzroste, což může zvýšit náklady na pracovně náročné agrární zboží a rovněž tak zhoršovat jeho konkurenceschopnost.

Na straně agrárního importu dojde pravděpodobně k následujícím změnám¹:

- V důsledku ekonomických reforem vstupujících v platnost od roku 2008 poklesne kupní síla spotřebitelů v ČR, sníží se poptávka zejména po dražších dovážených potravinách a luxusních výrobcích (poklesne např. dovoz řezaných květin, dražších destilátů a likérů, cukrovinek a luxusního pečiva, dražších vín, kulinářských specialit apod.). Dovoz se bude více orientovat na levnější a jakostně druhořadé potravinářské produkty. Důsledkem může být zlepšení reálných směnných relací AZO ČR. Na pokles dovozu budou působit také vyšší přepravní a skladovací náklady. Protože kurz koruny nebude již posilovat (vůči EURU), stimulační dovozu tímto faktorem se sníží. Poroste import některých tradičních domácích komodit, zejména cukru, levných partií masa pro průmyslové zpracování (výměnou za maso jakostnější) a mlékárenských výrobků. Vzhledem k proporcím českého agrárního vývozu a dovozu a proto, že se ceny agrární produkce na mezinárodním trhu zvýší, bude i nadále celková hodnota agrárního dovozu vyšší než vývozu. Lze očekávat, že se stupeň krytí dovozu vývozem v agrárním sektoru zvýší, ale schodek bilance bude nadále přetrvávat a jeho nominální hodnota poroste.

¹ Kraus, J. „Možné dopady změn mezinárodního agrárního trhu na český AZO“, Textová příloha Výzkumné studie VÚZE, 2007, č. 88, s. 34

Závěr

Soběstačnost je v zemědělství stále více užívaným pojmem. S platností principů tržní ekonomiky přestal v českém zemědělství platit základní agrárně politický axiom, že cílem odvětví je „dosažení plné soběstačnosti v produktech mírného zeměpisného pásma“. Tato koncepce byla nejen v rozporu s principy tržní ekonomiky, ale také základní příčinou zaostávání českého zemědělství. České zemědělství na plně integrovaném trhu EU se ocitá v prostředí, kde je stejně jako ostatní státy trvale ohrožováno často cenově výhodnějšími dovozy a ztrátou pozice jak na domácím, tak zahraničním trhu. Reálně lze uvažovat s pojmem soběstačnosti ve smyslu zachování obhospodařované půdy a jejím prostřednictvím zabezpečit dostatečné množství potravin.

V podmínkách České republiky je strategickým cílem dospět k vyrovnané bilanci Agrárního zahraničního obchodu (AZO), tj. ke stoprocentnímu krytí dovozních potřeb agrárními vývozy. Není to však tak reálná představa, neboť je v rozporu s principy mezinárodní dělby práce a stupněm ekonomického rozvoje národní ekonomiky, s narůstající sortimentní náročností poptávky obyvatelstva po potravinách a s mnoha dalšími okolnostmi. Rozhodující nositelé profitují na zisku ze specializace a pokračující mezinárodní dělby práce. Zboží se bude stále větším důrazem vyrábět v místech, kde jsou pro jeho produkci nejpříznivější podmínky, v tomto případě se stanou rozhodujícím faktorem náklady na přepravu.

Co se týče současného AZO vyspělých evropských zemí v porovnání s ČR, domnívám se, že existuje řada obchodních operací tzv. ziskového charakteru; jedná se např. i o spekulativní prodeje a nákupy. V současné statistice AZO jsou veškeré obchodní operace prezentovány bez ohledu na to, zda šlo zboží do oběhu či nikoliv. Do bilance AZO může být zahrnováno zboží, které na území deklarovaného státu vůbec nevstoupilo, tj. např. obchodní subjekt levně zboží kdesi nakoupil, za výhodných podmínek uskladnil a v konjunkturálně příhodné době kdesi se ziskem prodal. S tímto problémem souvisí v současnosti nejvíce diskutované téma a to je růst cen potravin. Můžeme se setkat s řadou názorů, jedním z názorů je, že za zdražením potravin je právě spekulace, nikoli jejich nedostatek. Na Zemi je dostatek potravin pro všechny, jen

přibývá chudých lidí, kteří si dražší potraviny často nemohou dovolit. Tuto situaci by měly vzít do svých rukou vlády a snažit se zamezit panice kolem prudkého růstu cen potravin a pokusit se zvýšit zemědělskou výrobu.

Ve své práci jsem uvedla řadu faktorů, které ovlivňují ceny potravin, jedná se např. také o vzrůstající počet obyvatel na světě. Údaje ze světového trhu potravin ukazují, že meziroční poptávka po potravinách ve světě se bude zvyšovat zhruba o šest procent, kdežto hrubá produkce, to znamená výroba světová, bude pod čtyřmi procenty, čili poptávka bude trvale větší, než jsou možnosti výroby. Další podíl na růstu cen mají např. biopaliva, jejich spalování je dosti nákladné, zejména v chudších státech to může způsobit značné problémy. Dále bych mohla jmenovat vzrůstající cenu ropy, měnové výkyvy, úbytek tzv. přirozených zdrojů a ještě mnoho dalších.

Můžeme říci, že výše uvedený neúplný výčet všech možných faktorů ovlivňujících naši pozici v rámci zahraniční obchodní výměny se zemědělskopotravinářskými komoditami je zásadní důležitostí. Výsledný efekt každé jednotlivé obchodní operace je vždy vymezen komplexním působením celé řady faktorů, aniž by bylo možné přiřadit k nim jejich důležitost. Proto také se vždy dopouštíme určitého zjednodušení, pokud konstatujeme, že např. rostoucí záporné saldo v obchodě s masem je dáno klesající konkurenceschopností českých producentů či nedostatečnou nabídkou zboží s vyšší přidanou hodnotou. Některý z možných faktorů může vykazovat určující vliv, ale vždy je finální výsledek ovlivňován celou řadou dalších okolností, aniž by je bylo možno odděleně kvantifikovat.

Použitá literatura:

- 1, Souhrnná zpráva 2006 – Zemědělství, Ministerstvo zemědělství, Praha 2007.
- 2, Foltýn, I., *Predikce agrárního sektoru do roku 2010*, Výzkumná studie č.84, VÚZE, Praha, 2006, 79 s. ISBN 80-86671-34-8.
- 3, Štolbová, M., *Ekonomické výsledky zemědělských podniků a návrhy na diferenciaci sazeb*, VÚZE, Praha, 92 s. 2008.
- 4, Foltýn, I., Zedníčková, I., *Matematické modelování agrární politiky ČR v období před a po vstupu do EU*, Ekonomika poľnohospodárstva, IV, 2004, č. 1, 68 s. ISSN 1335-6186.
- 5, Štiková, O., *Vliv změny cen na spotřebu potravin*, Výzkumná studie č. 82, VÚZE, Praha, 2006, 65 s., ISBN 80-86671-31-3
- 6, Pohlová, K., *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2006*, Výzkumná studie č. 90, VÚZE, Praha, 2008, 57 s., ISBN 80-86671-36-3
- 7, OECD/FAO (2005): OECD-FAO Agricultural Outlook 2005 – 2014. Paris and Rome
- 8, Hanibal, J., *Výběrové šetření hospodářských výsledků zemědělských podniků za rok 2006 v síti testovacích podniků FADN CZ*, VÚZE, Praha, 2008. 103s., ISBN 978-80-86671-48-2.
- 9, Štolbová, M., a kol, *Podklady pro diferencované vyrovnávací platby se zohledněním pravidel nového programovacího období*. Příloha k periodické zprávě o postupu projektu QF 3082 za rok 2006, Praha, VÚZE, 2007, 54 s.
- 10, Lukáš, Z., Poschl, J., *Možnosti a bariéry rozvoje zemědělství v zemích střední a východní Evropy v rámci EU-25*. Praha 2004, Ministerstvo zemědělství, Praha 2004.
- 11, Výroční zpráva 2006 Státní zemědělský intervenční fond, Praha 2007.
- 12, Výroční hodnotící zpráva o programu Horizontální plán rozvoje venkova ČR za rok 2006, Ministerstvo zemědělství, 2007, 62 s.
- 13, Výroční zpráva o Operačním programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství v ČR za rok 2006, Ministerstvo zemědělství, 2007, 24 s.
- 14, *Možnost účasti českých společností na programech zahraniční rozvojové spolupráce Evropského společenství*, Ministerstvo zahraničních věcí, Praha, 2006, 41 s.
- 15, Chvojková, A., Květoň, V., *Finanční prostředky fondů EU v programovacím období 2007-2013*, IREAS, Institut pro strukturální politiku, o. p. s., Praha, 2007, 38 s.

- 16, Ministerstvo zemědělství: Reforma zemědělské politiky, Programové prohlášení vlády, Praha, 2008.
- 17, Bečvářová, V., *Vývoj SZP z hlediska principů nové ekonomiky*, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno, 2006, 72 s.
- 18, Cross-compliance a jeho pozice v systému Společné zemědělské politiky EU, IREAS, Institut pro strukturální politiku, o. p. s., Praha, 2005.
- 19, Kraus, J., *Reálný prostor pro snižování záporného salda českého agrárního obchodu*, Výzkumná studie č. 88, VÚZE, Praha, 2007, 96 s., ISBN 978-80-86671-45-1.
- 20, Kraus, J., *Možné dopady změn mezinárodního agrárního trhu na český AZO*, Textová příloha Výzkumné studie VÚZE, 2007, 69 s.
- 21, Bartošová, S., *Analýza problémů zemědělství ČR před vstupem do EU*, Ústav managementu, PEF MZLU v Brno, 2003.
- 22, Šafaříková, L., *Výsledky agrárního zahraničního obchodu ČR v letech 2005 a 2006*, Ministerstvo zemědělství, Praha, 2007.
- 23, Palán, J., *Informační materiál pro jednání Výboru pro evropské záležitosti – Reforma společné zemědělské politiky*, Parlament ČR, květen 2007
- 24, Pracovní dokumenty Evropské komise k jednání WTO a k reformě Společné zemědělské politiky po roce 2006.
- 25, Společná zemědělská politika, Delegace Evropské komise v ČR, Informační centrum EU, Praha, 2007.
- 26, Kreutzer, T., *Charakteristika českého zemědělství*, Ministerstvo zemědělství - Odbor analýz a SZP EU, Praha, 2006.
- 27, Novák, P., *Ochrana půdy v Evropské unii*. In Euro-Magazín, č. 4, 2007.
- 28, Ptáček, F., *Je na světě dost vody?*. In Lovosický dnešek, č. 11, 2006.
- 29, Jánský, B., *Spotřeba vody ve světě*. In Styl č. 26, 2000.
- 30, Brown, L.: *Jak Čína spotřebovává svět*. Britské listy, 2006.
- 31, Wolfensohn, J.: *Svět bude vévodit Čína a Indie*. Britské listy, 2006.

Internetové odkazy:

- 1, VORLÍČEK, Petr. *Opatření v rámci Health Check unijí zemědělství neozdraví* [online]. 1996 , 21.11.2007 [cit. 2008-04-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.mze.cz/Index.aspx?ch=270&typ=1&val=39562&ids=0>>.
- 2, *Společná zemědělská politika Evropské unie* [online]. 2000, 16. 6. 2007 [cit. 2008-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroskop.cz/40457/119780/clanek/spolecna-zemedelska-politika-evropske-unie/financovani-szp-v-letech-2007-2013/>>.
- 3, *Ministerstvo zemědělství* [online]. 1994, 8. 2. 2007 [cit. 2008-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.mze.cz/o-nas/organizacni-usporadani/>>.
- 4, *Státní zemědělský intervenční fond* [online]. 1995, 14. 5. 2007 [cit. 2008-02-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.szif.cz/kdo-jsme/126/45/ukoly/>>.
- 5, SLÁNSKÝ, Jiří. *Nejen o reformě SZP.*[online]. 1995, 24. 11. 2007 [cit. 2008-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.ekonomika.ihned.cz/spolecna-zemedelska-politika/>>.
- 6, *Jak bude vypadat rozpočet EU?* [online]. 2001, 2. 9. 2007 [cit. 2008-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/rozpocet-EU/>>.
- 7, VÍT, Ondřej *Hájíme zájmy českých zemědělců.* [online]. 2000, 7. 2. 2008 [cit. 2008-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.strukturalnifondy.info/clanek.php?2677>>.
- 8, *Český statistický úřad* [online]. 1992 [cit. 2008-04-29]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/analyzy_csu/>.
- 9, BROŽ, Miloslav *OPEC-Ropný zlom nastane do deseti let.* Petrol noviny [online]. 1998 [cit. 2008-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.petrol.cz/>>.
- 10, Studie ČTK *Každý druhý obyvatel planety žije ve městě* [online]. 1992 10. 6. 2007 [cit. 2008-05-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.aktualne.cz/>>.

11, JAVÚRKOVÁ, Jana *EU bude mít dost zemědělské půdy pro výrobu biopaliv do roku 2020* [online]. 1998 13. 8. 2007 [cit. 2008-05-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.agronavigator.cz/>>.

Seznam grafů

Graf 1: Pozice zemědělství v rámci národního hospodářství ČR	9
Graf 2: Zemědělství – podnikatelský důchod, produkce, produktivita, dotace a zadluženost.....	10
Graf 3: Definitivní hospodářské výsledky podle podnikatelských forem za roky 2004 a 2005 (Kč/ha z. p.).....	12
Graf 4: Vývoj produkce zemědělských výrobků za léta 2002 až 2006.....	13
Graf 5: Vývoj cen zemědělských výrobců, cen vstupů do zemědělství a inflace v letech 2000 až 2006 (rok 2000 = 100).....	14
Graf 6: Agrární zahraniční obchod – vývoj stupně krytí dovozu vývozem v letech 2000 až 2006	16
Graf 7: Vývoj počtu pracovníků a nominálních a reálných mezd v zemědělství v letech 1989 až 2006	18
Graf 8: Přehled o požádaných dotacích a schválených alokacích v roce 2006 na program HRDP	24
Graf 9: Struktura příjmů 1988-2013	33

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vybrané charakteristiky vývoje národního hospodářství ČR za roky 2005 a 2006.....	8
Tabulka 2: Aktuální finanční alokace-Operační program „Rozvoj venkova multifunkční zemědělství“	25
Tabulka 3 Členění rozpočtu EU podle druhu příjmů.....	33
Tabulka 4: Vývoj základních ukazatelů AZO ¹ ČR v letech 2004-2006	41
Tabulka 5: Vývoj základních ukazatelů AZO ČR a stupeň krytí dovozů vývozy	42
Tabulka 6: Procentický podíl sledovaných kategorií na celkových netto agrárních dovozech, resp. vývozech	46
Tabulka 7: Prognóza světových cen ropy (surová ropa Brent, USD/barel).....	51
Tabulka 8: Projekce průměrných ročních přírůstků populace a HDP ve světě v období 2007-16 (%)	54
Tabulka 9: Prognóza růstu spotřeby hlavních agrárních produktů v období 2007-2016	55

Použité zkratky

AWU Annual Work Unit (roční pracovní jednotka)

ČPH čistá přidaná hodnota

ČSÚ český statistický úřad

EAFRD European Agricultural Fund for Rural Development (Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova)

EAGGF European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (Evropský zemědělský orientační a záruční fond)

EU 10 státy vstoupivší do Evropské unie od 1. 5. 2004

EU 15 Evropská unie po roce 1994 (Belgie, Dánsko, Německo, Španělsko, Francie, Velká Británie, Řecko, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Finsko, Švédsko)

EU 25 Evropská unie od 1. 5. 2004

EUR euro = společná měna Evropské měnové unie (platnost od 1. 1. 1999)

EUROSTAT Evropské statistické centrum

FADN Farm Accountancy Data Network zemědělská účetní datová síť

FAO Organizace OSN pro výživu a zemědělství

HPH Hrubá přidaná hodnota

HRDP Horizontal Rural Development Plan (Horizontální plán rozvoje venkova)

LFA Less Favoured Areas (méně příznivé oblasti)

OECD Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

SZÚ Souhrnný zemědělský účet

SZP Společná zemědělská politika

VÚZE Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky

WTO Světová obchodní organizace

z. p. zemědělská půda

Seznam příloh:

Příloha 1: Vývoj podílu vydání za potraviny, nápoje a tabák na celkových vydáních domácností států EU (v %)	77
Příloha 2: Změny salda AZO států EU 25 a rouměr agrárního salda před a po vstupu do EU a rozměr agrárních dovozů, resp. vývozů na obyvatele.....	78
Příloha 3: Základní ukazatele vývoje AZO v dlouhodobé časové řadě (mil. Kč) a stupeň krytí dovozů vývozy (%).....	79
Příloha 4: Podnikatelská struktura v zemědělství, stav ke konci roku 2006.....	79
Příloha 5: Vývoj celkového agrárního zahraničního obchodu ČR (mil. Kč).....	80
Příloha 6: Vyplacené subvence v roce 2006 (tis. Kč)	81
Příloha 7: Spotřeba potravin v ČR (kg/obyv./rok).....	81
Příloha 8: Předpokládaný vývoj přímých plateb a plateb LFA (% EU-15).....	82

Přílohy:

Příloha 1: Vývoj podílu vydání za potraviny, nápoje a tabák na celkových vydáních domácností států EU (v %)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
EU 15	18,2	17,5	17,4	.	17,0	16,1	16,2	16,4
Z toho - Belgie								
of which - Belgium	16,4	15,7	16,3	17,8	16,9	16,8	16,3	17,3
- Dánsko								
- Denmark	20,0	19,7	19,7	18,1	17,7	17,4	17,4	16,7
- SRN								
- Germany	15,2	14,2	13,9	16,0	15,7	15,8	16,2	16,1
- Řecko								
- Greece	36,6	22,2	21,3	.	21,3	21,4	20,6	20,5
- Španělsko								
- Spain	19,7	19,3	18,6	.	18,7	18,5	18,8	19,0
- Francie								
- France	18,2	17,8	17,9	.	.	17,6	14,3	17,9
- Irsko								
- Ireland	33,3	30,7	30,5	19,1	18,2	17,2	16,5	14,6
- Itálie								
- Italy	19,3	18,9	18,1	18,0	17,5	16,9	16,9	17,1
- Lucembursko								
- Luxembourg	18,2	18,2	18,2	.	.	.	19,7	21,2
- Nizozemí								
- Netherlands	14,3	14,1	14,1	15,3	14,8	10,5	14,3	14,3
- Rakousko								
- Austria	17,1	16,8	16,3	15,5	15,2	15,6	15,5	15,0
- Portugalsko								
- Portugal	28,0	28,0	27,0	.	22,7	22,5	22,7	22,6
- Finsko								
- Finland	20,5	19,5	19,1	18,9	18,7	18,1	18,7	18,7
- Švédsko								
- Sweden	19,5	18,4	18,4	.	16,8	16,7	17,3	18,3
- Spojené král.								
- United Kingdom	19,9	19,9	19,9	.	17,8	13,9	13,8	13,3
ČR								
Czech Republic	31,2	30,5	29,2	28,6	26,6	26,4	26,0	25,3

Pramen: European Commission (Eurostat and Directorate-General for Agriculture: země EU); výpočty VÚZE podle Statistiky rodinných účtů, I. díl, ČSÚ 1996 - 2003 (ČR)

Příloha 2: Změny salda AZO států EU 25 a rouměr agrárního salda před a po vstupu do EU a rozměr agrárních dovozů, resp. vývozů na obyvatel

Země	Saldo celkem		Saldo/obyv.		Vývoz/obyv.	Dovoz/obyv.
	ø 2000-03	ø 2004-05	ø 2000-03	ø 2004-05	2005	
	mil. €		€		€	
Belgie	+2 042,1	+2 454,4	+196	+236	2 221	1 965
Dánsko	+5 825,6	+5 375,8	+1 079	+995	244	146
Finsko	-1 273,5	-1 555,8	-245	-299	188	500
Francie	+8 390,0	+8 289,3	138	+137	663	519
Irsko	+2 992,9	+2 956,6	+730	+721	185	113
Itálie	-6 199,6	-7 640,0	-106	-131	350	475
Lucembursko	-668,2	-807,7	-1 336	-1 615	1 420	2 980
Německo	-13 023,0	-11 533,9	-158	-140	444	585
Nizozemsko	+19 423,0	+21 487,1	+1 192	+1 318	3 149	1 799
Portugalsko	-3 294,4	-3 256,3	-314	-310	255	564
Rakousko	-882,5	-399,6	-108	-49	778	807
Recko	-1 569,8	-2 215,1	-141	-199	273	449
Španělsko	+2 279,1	+1 218,0	+53	+28	511	492
Švédsko	-2 803,6	-3 304,8	-311	-367	425	802
Velká Británie	-15 713,4	-19 889,8	-262	-331	271	618
EU 15	- 4 475,4	- 8 821,8			644	667
Cesko	-681,5	-937,7	-67	-92	259	341
Estonsko	-190,1	-248,3	-146	-191	361	508
Kypr	-318,6	-391,6	-455	-559	271	944
Litva	-68,4	+74,8	-20	+22	359	315
Lotyšsko	-320,9	-330,1	-140	-143	222	352
Maďarsko	+1 426,2	+1 006,9	+141	+100	358	246
Malta	-234	-270,8	-585	-677	200	875
Polsko	-218,7	+1 263,9	-6	+33	188	144
Slovinsko	-356,5	-560,8	-178	-280	255	555
Slovensko	-415	-503,2	-77	-93	211	317
EU 10	- 1 377,5	-897,1			237	240

Pramen: EUROSTAT

Příloha 3: Základní ukazatele vývoje AZO v dlouhodobé časové řadě (mil. Kč) a stupeň krytí dovozů vývozy (%)

Rok ¹⁾	Vývoz	Dovoz	Saldo	Stupeň krytí dovozů vývozy
1935	933	2 200	-1 267	42,4
1936	809	2 120	-1 311	38,2
1960	943	4 158	-3 215	22,7
1965	1 087	4 533	-3 446	24,0
1970	1 209	6 071	-4 862	19,9
1975	2 173	7 948	-5 775	27,3
1980	3 876	12 914	-9 038	30,0
1981	3 790	12 523	-8 733	30,3
1982	3 872	13 115	-9 243	29,5
1983	3 461	11 758	-8 297	29,4
1984	3 966	12 700	-8 734	31,2
1993	32 276	31 497	779	102,5
1994	28 722	40 195	-11 473	71,5
1995	35 596	47 636	-12 040	74,7
1996	33 473	55 589	-22 116	60,2
1997	39 479	59 928	-20 449	65,9
2000	47 724	64 883	-17 159	73,6
2001	49 418	69 081	-19 663	71,5
2002	45 124	68 850	-23 726	65,5
2003	48 794	74 029	-25 235	65,9
2004	61 526	93 544	-32 018	65,8
2005	78 520	103 744	-25 224	75,7
2006	79 008	111 940	-32 932	70,6

1) Za roky 1935 a 1936 v nomenklatuře celních tříd; za období poválečného Československa.

Pramen: Statistické ročenky Republiky Československé (1938); Statistické ročenky zahraničního obchodu ČSÚ

Příloha 4: Podnikatelská struktura v zemědělství, stav ke konci roku 2006

Právní forma	Počet podniků	Obhospodařovaná zemědělská půda		Průměrná výměra na podnik
		ha	%	ha z. p.
Fyzické osoby celkem	43 296	1 023 790	29,0	24,6
z toho – SHR	30 521	971 284	27,5	33,0
Právníkové osoby celkem	2 983	2 511 751	71,0	921,4
v tom – obchodní společnosti celkem	2 275	1 627 107	46,0	798,0
z toho – spol. s r. o.	1 601	796 664	22,5	548,7
– a. s.	631	814 964	23,1	1 489,9
– družstva	596	852 901	24,1	1 468,0
– ostatní ²⁾	112	31 741	0,9	299,4
Celkem	46 279	3 535 541	100,0	79,8

1) Vypočteno za podniky obhospodařující zemědělskou půdu.

2) Státní podniky, příspěvkové organizace aj.

Pramen: ČSÚ – Zemědělský registr

Příloha 5: Vývoj celkového agrárního zahraničního obchodu ČR (mil. Kč)

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	ø 2001-03	ø 2004-06	Index ø 2004-06/ø 2001-03
Obrat celkového zahraničního obchodu	2 363 022,8	2 653 713,3	2 580 531,2	2 811 653,1	3 471 752,6	3 698 547,7	4 243 601,2	2 681 965,9	3 804 633,8	141,9
Celkový vývoz	1 121 098,9	1 268 149,3	1 254 860,2	1 370 930,0	1 722 657,3	1 868 585,8	2 143 997,6	1 297 979,8	1 911 746,9	147,3
Celkový dovoz	1 241 923,8	1 385 564,1	1 325 671,0	1 440 723,1	1 749 095,3	1 829 961,8	2 099 603,5	1 383 986,1	1 892 886,9	136,8
Bilance celkového zahraničního obchodu	-120 824,9	-117 414,8	-70 810,8	-69 793,2	-26 438,0	38 624,0	44 394,1	-86 006,3	18 860,0	x
Obrat agrárního zahraničního obchodu	112 607,8	118 499,2	113 973,8	122 823,0	155 069,8	182 263,9	190 948,2	118 432,0	176 093,9	148,7
Agrární vývoz	47 724,5	49 418,2	45 123,8	48 793,7	61 526,1	78 519,6	79 008,2	47 778,6	73 018,0	152,8
Agrární dovoz	64 883,3	69 081,0	68 850,0	74 029,2	93 543,6	103 744,2	111 940,0	70 653,4	103 075,9	145,9
Bilance agrárního zahraničního obchodu	-17 158,8	-19 662,9	-23 726,2	-25 235,5	-32 017,5	-25 224,6	-32 931,8	-22 874,9	-30 057,9	131,4
Podíl obratu agrárního obchodu na celkovém obchodním obratu (%)	4,8	4,5	4,4	4,4	4,5	4,9	4,5	4,4	4,6	104,8
Podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu (%)	4,3	3,9	3,6	3,6	3,6	4,2	3,7	3,7	3,8	103,8
Podíl agrárního dovozu na celkovém dovozu (%)	5,2	5,0	5,2	5,1	5,3	5,7	5,3	5,1	5,4	106,7

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Příloha 6: Vyplacené subvence v roce 2006 (tis. Kč)

Komodita	Vyplacená subvence
máslo	146 573
máslový tuk	6 323
sušené odtučněné mléko	24 306
sušené plnotučné mléko	139 069
kondenzované mléko	0
sýr	71 948
ostatní mléčné výrobky	922
Mléko a mléčné výrobky celkem	389 141
Hovězí maso	7 444
Vepřové maso	0
Vejce	298
Drůbeží maso	380
Obiloviny-škrob	4 256
Cukr	87 051
Ovoce a zelenina	1 783
Celkem vyplaceno	490 353

Pramen: SZIF

Příloha 7: Spotřeba potravin v ČR (kg/obyv./rok)

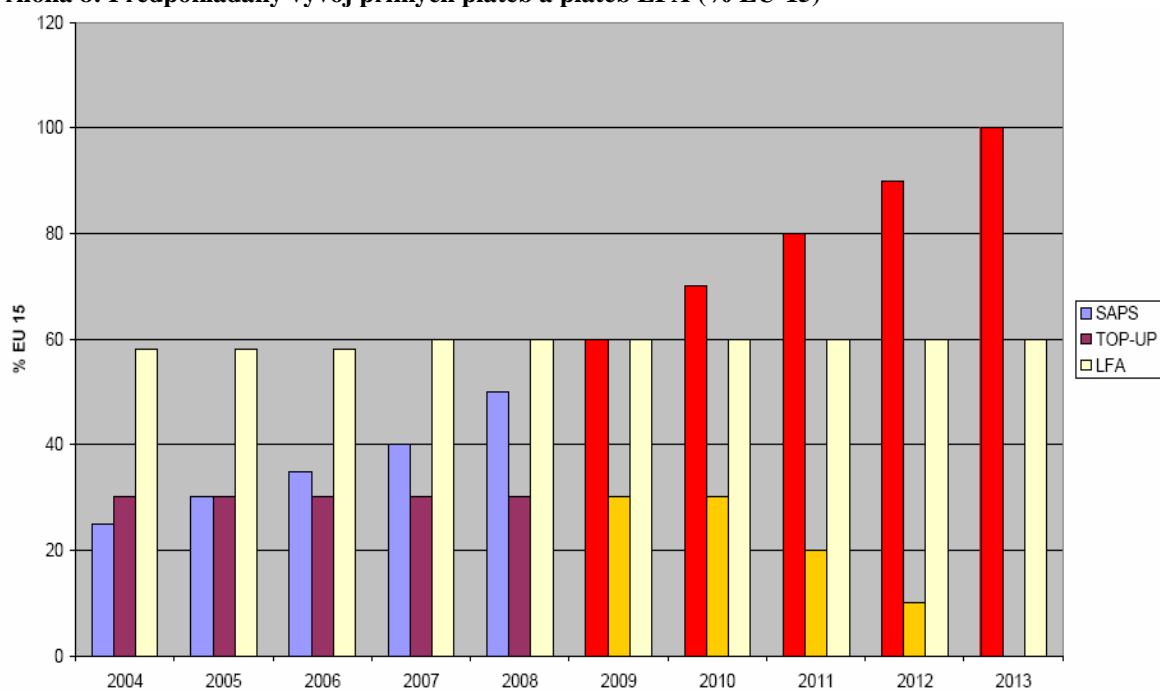
Potravinová skupina	2000	2003	2004	2005 ¹⁾	2006 ²⁾	2007	2008	2009	2010
Maso celkem v hodnotě na kosti	79,4	80,6	80,5	79,7	81,2	82,9	84,1	86,0	86,0
v tom - hovězí	12,3	11,5	10,3	8,7	9,2	10,3	11,2	12,7	12,7
- telecí	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
- vepřové	40,9	41,5	41,1	41,0	42,0	42,4	42,6	43,0	43,1
- drůbež	22,3	23,8	25,3	26,1	26,2	26,4	26,4	26,4	26,3
- ostatní	3,7	3,7	3,7	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7
Ryby celkem	5,4	5,3	5,5	5,5	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6
Mléko a mléčné výrobky v hodnotě mléka	214,1	223,4	230,0	238,2	241,0	243,0	243,5	243,5	243,5
Vejce	15,3	14,2	13,7	13,7	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0
Oleje a tuky celkem	25,3	25,0	25,4	25,6	25,5	25,8	26,2	26,1	26,0
z toho - maslo	4,1	4,5	4,6	4,7	4,6	4,7	4,8	4,7	4,7
- sádlo	4,8	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7	4,8	4,8	4,7
- rostlinné tuky a oleje	16,3	15,7	16,0	16,1	16,1	16,3	16,5	16,5	16,5
Cukr rafinovaný celkem	36,1	43,0	42,6	41,6	40,0	39,0	39,0	38,0	38,5
Obiloviny celkem v hodnotě mouky bez rýže	100,1	105,9	105,6	106,0	101,0	100,0	100,0	99,0	98
Brambory celkem	77,0	73,6	73,0	73,0	73,0	74,0	75,0	75,0	75
Luštěniny	2,0	2,1	2,1	2,1	2,0	2,0	2,1	2,1	2,1
Zelenina celkem v hodnotě čerstvé	82,9	80,0	79,8	81,0	83,8	85,8	88,8	89,8	90,0
Ovoce mírného pásma v hodnotě čerstvého	47,5	47,0	50,3	49,0	49,3	51,3	52,3	54,3	54,5
Jižní ovoce	27,5	29,2	33,5	33,0	33,3	34,0	34,0	35,0	35,0

1) Odhad VÚZE - na základě údajů o tržní produkci, ostatním prodeji, analýzy statistiky rodinných účtů a salda zahraničního obchodu.

2) Roky 2006 až 2010 - predikce VÚZE.

Pramen: Spotřeba potravin v roce 2004, ČSÚ, 20

Příloha 8: Předpokládaný vývoj přímých plateb a plateb LFA (% EU-15)

Pramen: VÚZE